

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra divadelních, filmových a mediálních studií

**ÚPRAVA FILMOVÉHO OBRAZU PRO OSOBY SE SLUCHOVÝM
POSTIŽENÍM**

Rearrangment of the film image for the hearing impaired

Bakalářská práce

Kateřina Hubková

Vedoucí práce: Mgr. Petr Bilík, Ph.D.

Olomouc 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci 22. 4. 2012

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Petru Bílkovi, Ph.D., Mgr. Věře Strnadové za cenné informace a připomínky a Mgr. Tereze Skákalové, že mi vždy ukázala správnou cestu.

OBSAH

ÚVOD	7
1 Možnosti úpravy filmů pro osoby se sluchovým postižením	10
1.1 Historie úpravy pořadů a filmů v Čechách	11
1.1.1 Historie titulkování.....	11
1.1.2 Historie tlumočení do českého znakového jazyka.....	12
1.2 Úprava filmového obrazu – titulkování.....	13
1.2.1 Porovnání skrytých a otevřených titulků podle funkce.....	14
1.2.2 Tvorba titulků podle druhů pořadů.....	16
1.3 Úprava filmového obrazu – tlumočení do znakového jazyka	17
1.4 Další možnosti úpravy	19
1.5 Legislativní opatření.....	21
1.6 Organizace zabývající se titulkováním	21
2 Skryté titulky podle specifických potřeb jednotlivých skupin osob se sluchovým postižením	23
2.1 Osoby prelingválně neslyšící	24
2.2 Osoby ohluchlé.....	25
2.3 Osoby nedoslýchavé	26
2.4 Uživatelé kochleárního implantátu	28
2.5 Osoby hluchoslepé	29
2.6 Osoby slyšící	29
2.7 Shrnutí.....	30
3 Metodologie úpravy filmového obrazu	31
3.1 Tlumočení do znakového jazyka	32
3.1.1 Tlumočník do znakového jazyka	33
3.1.2 Technické zajištění při tlumočení filmu	33
3.1.3 Postup tvorby při tlumočení.....	34
3.2 Skryté titulky	35
3.2.1 Autor skrytých titulků – titulkář.....	35
3.2.2 Technické možnosti při přípravě a vysílání titulků	36
3.2.2.1 Splayer	37
3.2.2.2 COMPOST	38
3.2.2.3 FAB.....	39
3.2.3 Postup tvorby skrytých titulků.....	39

3.2.3.1	Postup tvorby v televizi	39
3.2.3.2	Postup při titulkování filmu	40
3.3	Metodika tvorby skrytých titulků	43
3.4	Zásady správné tvorby skrytých titulků	44
3.4.1	Rozlišování hovořících postav	45
3.4.1.1	Barvení titulků	48
	Jak rozdělovat barvy podle postav	49
3.4.2	Barva titulků u doprovodných zvuků	50
3.4.3	Jazyk titulků	51
3.4.3.1	Nespisovný a hovorový jazyk	52
3.4.3.2	Dialekty	53
3.4.3.3	Cizojazyčné promluvy	54
3.4.3.4	Zápis, kdy není hovor slyšet	55
3.4.3.5	Vulgární slova	56
3.4.4	Zápis číslovek	57
3.4.5	Doprovodné zvuky	58
3.4.5.1	Neočekávané zvuky	60
3.4.5.2	Emoce	62
3.4.6	Hudba	64
3.4.6.1	Písně	66
3.4.6.2	Píseň v cizím jazyce	67
3.5	Možnosti zvýšení kvality skrytých titulků	68
	ZÁVĚR	70
	ABSTRAKT	72
	RESUMÉ (SUMMARY)	73
	DAS RESÜMEE	74
	POUŽITÁ LITERATURA	75
	ANOTACE	79
	ANNOTATION	80

ÚVOD

Již tvůrci němých filmů titulky používali k vyjádření myšlenek, promluv filmových postav nebo k vyjádření nějakého vysvětlení, které mělo pomoci divákovi k pochopení filmového děje. Titulky, které by diváky informovaly o promluvách postav nebo o dalších zvukových vjemech, a to především ve filmech, kde postavy mluví stejným jazykem jako většina diváků, byly pro většinu tvůrců na dlouhou dobu zbytečné. Postupem doby, kdy se začala objevovat otázka zpřístupnění audiovizuálních děl dalšímu okruhu potencionálních diváků (osoby s postižením, minority atd.) a úroveň techniky se zvyšovala, bylo možné se této otázce více věnovat a vyjít vstříc potřebám těchto diváků.

V současné době jsou adekvátní a nejvyužívanější formou úpravy filmového obrazu pro osoby se sluchovým postižením skryté titulky nebo tlumočení do znakového jazyka. Ty umožňují těmto osobám zprostředkovávat informace, které nemohou díky ztrátě sluchu vnímat a tím mít stejné zážitky z filmu jako intaktní divák.

Cílem práce je popsat a zvýšit povědomí o stávajících či potencionálních možnostech úpravy filmového obrazu, které jsou v současné době k dispozici. A nadále snaha vytvořit a seskupit jednotlivé kroky, které by vedly k vlastní realizaci těchto úprav, přičemž nejsou opomenuta ani specifika, kterým je potřeba při tvorbě věnovat pozornost.

Vzhledem k velmi malému počtu publikací, které by se tomuto tématu věnovaly, jsem využívala při zpracování textu především webové zdroje. Publikací, které by se věnovaly přímo tomuto tématu, není mnoho. Existuje sice mnoho knih, které se věnují obecným otázkám ohledně osob se sluchovým postižením a ze kterých jsem vycházela při „stanovování“ rozmanitých potřeb těchto osob. Ale knih, které by se věnovaly primárně tvorbě skrytých titulků nebo tlumočení do znakového jazyka ve filmech, je velký nedostatek. Kromě několika závěrečných prací, např. *Možnosti a míra využití televizního vysílání u osob se sluchovým postižením*¹ nebo *Komunikace s neslyšícími diváky v televizní praxi* se

---

¹ MARŠÁLKOVÁ, Jindra. *Možnosti a míra využití televizního vysílání u osob se sluchovým postižením*. Bakalářská práce, Fakulta pedagogická. Brno: Masarykova univerzita, 2010. Vedoucí bakalářské práce Lenka Hricová.

zaměřením na skryté titulky ve zpravodajství.² Neexistuje téměř žádná publikace, která by o něčem takovém pojednávala. Proto jsem při zpracování tématu vycházela především ze zhlédnutých pořadů určených pro osoby se sluchovým postižením jako je Televizní klub neslyšících a také filmů, které obsahovaly skryté titulky nebo tlumočení do znakového jazyka. Takto nabyté poznatky mi pomohly vytvořit si ucelenější pohled na stávající úroveň úprav, které jsou neslyšícím divákům v současné době k dispozici. Úroveň skrytých titulků a tlumočení do znakového jazyka je častou otázkou, které se věnují jak časopisy určené pro osoby se sluchovým postižením například Gong, tak články nebo různé diskuze na webových stránkách, jejichž návštěvníky a přispěvateli jsou většinou osoby se sluchovým postižením, tedy ty osoby, jichž se úprava bezprostředně týká a také osoby, které titulky vytvářejí. Informacemi z těchto zdrojů a také osobními rozhovory s neslyšícími osobami, jsem prokládala své poznatky a osobní zkušenosti při zpracování teoretických poznatků. Názory a poznámky těchto osob v práci uvádím, aby byl teoretický text doplněn praktickými příklady a objektivními názory.

Jednou z mála knih, které se tomuto tématu věnují a kterou jsem použila i jako stěžejní literaturu a hlavní podklad pro zpracování práce, byla publikace autorů Věry Strnadové a Raimunda Koplíka s názvem Tvorba skrytých titulků k předtočeným pořadům³. Tito autoři se tvorbou a problematikou skrytých titulků již dlouhou dobu zabývají a jejich kniha je výsledkem dlouhodobého výzkumu, který byl v Čechách realizován. Jejich poznatky jsem doplnila a rozšířila také rozhovory se samotnou autorkou Mgr. Věrou Strnadovou, která se osobně metodikou a legislativními úpravami skrytých titulků zabývá.

Text práce je koncipován do tří kapitol. V první z nich se snažím o definování skupiny osob se sluchovým postižením, tedy skupiny, pro kterou je úprava filmového obrazu zamýšlena. Snažím se také o krátké nahlédnutí do historie, kdy se Česká televize stala jedním z prvních realizátorů skrytých titulků a tlumočení do znakového jazyka v pořadech a filmech v Evropě. Při realizaci těchto činností bylo její velkou inspirací zahraničí. Rozsáhlejší podkapitolou pak

---

² PAVLÍČKOVÁ, BARBORA. *Komunikace s neslyšícími diváky v televizní praxi se zaměřením na skryté titulky ve zpravodajství*. Diplomová práce. Fakulta sociálních studií. Brno: Masarykova univerzita, 2010. Vedoucí diplomové práce Jiřina Salaquardová.

³ STRNADOVÁ, Věra.; KOPLÍK, Raimund. *Problematika tvorby skrytých titulků k předtočeným pořadům*. ČKTZJ, 2008, 230 s. ISBN 978-80-87218-21-1.

definuji, jaké jsou možnosti úpravy filmového obrazu a do jaké míry jsou v současnosti využívány, s nahlédnutím na možné alternativní možnosti. Na závěr potom uvádím legislativní opatření, které už pomohly nebo pomohou zvýšit jejich výskyt a úroveň.

V následující kapitole se snažím doložit, že neexistuje jednotná univerzální úprava, která by byla vhodná pro každého. Možná úprava se liší podle jednotlivých skupin sluchově postižených, které mají odlišné nároky a potřeby.

Velkou stěžejní kapitolou pak je metodologie úpravy filmového obrazu, kde se snažím po jednotlivých krocích nastínit všechny požadavky a úskalí při tlumočení do znakového jazyka a tvorbě skrytých titulků, aby byl potencionální čtenář schopen prakticky tuto úpravu k filmu posléze vytvořit. Tuto část dokládám i obrazovým materiálem pro větší jasnost a přehlednost zdařilé či nepřiliš zdařilé úpravy.

1 Možnosti úpravy filmů pro osoby se sluchovým postižením

Při vnímání filmu zapojujeme zrak i sluch a většina filmů spojuje a různě kombinuje vizuální a zvukovou složku, které společně vytváří určitý význam a jsou nositelem, někdy více či méně, důležité informace. Zvuk bývá někdy považován za pouze dodatkovou složku filmu. To, co slyšíme, je často považováno za druhotnou informaci, za pouhý doprovod obrazu. Zvuk však může mít velmi důležitou roli a může naplňovat i několik funkcí v rámci filmu, které při tvorbě filmu dodává sám tvůrce nebo které vyplynou až při dokončení díla. Už od počátku zavedení zvuku ve filmu bylo zřejmé, že zvuk může mít velký vliv na zdokonalení filmového stylu. Jeho důležitou roli popisují i James Monaco nebo David Bordwell. Při absenci jedné ze složek, tj. při ztrátě jednoho z přijímových smyslů, může často dojít k neúplnému pochopení obsahu a vyznění filmu, divákem. Chybí tím potřebné informace, které by divákovi pomohly se lépe ve filmovém díle orientovat. Pokud jedna ze složek chybí je potřeba tuto absenci nějakým způsobem kompenzovat. U osob, které nemohou vnímat obrazovou složku (osoby se zrakovým postižením) jsou takovou kompenzací filmy s audio popisem a u osob, které mají ztížené vnímání zvukové složky, se nabízí dokonce několik možností.

Abychom nejprve dokázali určit a z toho i specifikovat, co je pro tohoto člověka v přijímání informací důležité a pro koho je úprava myšlena, je potřeba si nejprve ujasnit, kdo je osoba se sluchovým postižením. Dle zákona č. 155/1998 Sb. O komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, osoby se sluchovým postižením jsou „osoby, které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem.“⁴

Z toho vyplývá, že se pod obecným označením „osoba se sluchovým postižením“ skrývají zcela odlišné skupiny osob se zcela jinými specifickými potřebami – jedná se zvláště o prelingválně neslyšící, postlingválně neslyšící

---

⁴ Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči [online]. [cit. 2011-11-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb98155&cd=76&typ=r>>.

(osoby ohluchlé), osoby nedoslýchavé a uživatele kochleárního implantátu. Co mají všechny tyto skupiny společné, je větší či menší ztráta sluchu, která jim ztěžuje přijímání informací zvukovou cestou. Při úpravě filmového obrazu je tedy potřeba myslet na poskytnutí důležitých informací jinou cestou než akustickou, například vizuální. Obecně platí, co nemohu slyšet, potřebuji vidět.

1.1 Historie úpravy pořadů a filmů v Čechách

V Čechách byla prvním realizátorem možnosti vysílat v pořadech a filmech skryté titulky (ST) a posléze i tlumočení do znakového jazyka Česká televize. Při realizaci se nechala inspirovat zahraničím, především Velkou Británií.

1.1.1 Historie titulkování

Britská televizní a rozhlasová společnost BBC už od 80. let začala s pokusy titulkovat své pořady pro sluchově postižené, a to využitím teletextového signálu. Tento model inspiroval po roce 1989 Českou televizi, aby i ona vyzkoušela zprostředkovat informace z audiovizuálních pořadů pro neslyšící osoby v České republice. Skryté titulky se v pořadech ČT poprvé objevily 16. června 1992 v 16 hodin. Doprovázely pětiminutové odpolední zprávy. Tomu předcházela několikaměsíční etapa zkušebního provozu. Volbou pořádit skryté titulky právě u zpráv byla informace, ze které Česká televize vyšla, a to, že největším nedostatkem neslyšících diváků je informační bariéra v denním společenském a politickém dění. Začali tedy s nejtěžším tzv. živým titulkováním.

Následovaly titulky v dramatické tvorbě české výroby, pak u zahraničních filmů a další etapou bylo titulkování dokumentární tvorby. Postupem doby ztratilo význam dělení do kategorií a ČT se ocitla v situaci, že pokud je to technologicky a časově možné, pořad musí být opatřen titulky. Zpřístupňování pořadů sluchově postiženým divákům ale má i právní rámec. O této povinnosti pro veřejnoprávní vysílatele se zmiňuje už Zákon o rozhlasovém a televizním vysílání č. 135/1997 Sb. Tedy už v roce 1997 zákon určoval 25 % pořadů zpřístupněných divákům se sluchovým postižením. Zákon byl postupně novelizován a dnes je pro televizi závazná kvóta 70 % u celoplošného vysílání.

V současné době Česká televize nabízí divákům se sluchovým postižením trojkombinaci technologií: skryté titulky, titulky v obraze a vysílání tlumočené do znakového jazyka. Výraznou většinou, co do objemu, jsou skryté titulky, titulky v obraze jsou jen dodatečnou službou, tlumočnicka do znakového jazyka lze na obrazovce vidět jen sporadicky.

Skrytými titulky je pokryto vysílání napříč žánry, jedná se o dramatickou a dokumentární tvorbu, převzaté pořady, vysílání pro děti, v neposlední řadě i živé zpravodajské relace.⁵

1.1.2 Historie tlumočení do českého znakového jazyka

Československá televize se stala na počátku 80. let druhou televizí v Evropě, která začala vysílat pořady určené speciálně pro sluchově postižené diváky (první byla britská BBC). Pořad Televizní klub neslyšících, začal své vysílání již od r. 1982 a nyní patří mezi nejstarší pořady České televize.⁶

Dalším pořadem, který začal být tlumočen do českého znakového jazyka, byly Zprávy pro neslyšící. Romana Mazerová, která pracovala v ASNEP⁷ jako šéfredaktorka časopisu Gong, znala zprávy pro neslyšící vysílané ve znakovém jazyce v zahraničí a snažila se udělat něco podobného i v Čechách. V roce 1999 se jí podařilo získat grant (na školení pracovníků a realizaci pořadu) a příslib z České televize, že by se zprávy pro neslyšící mohly vyzkoušet a realizovat. ČT se nechala při vzniku inspirovat Finskem a jeho podobou zpráv. Zprávy ve znakovém jazyce začaly své vysílání v roce 2000. V roce 2008 nastala změna, kdy se změnil název tohoto pořadu na Zprávy v českém znakovém jazyce, změnou byla i nová znělka a prodloužení času vysílání zpráv.

---

⁵ SALZMAN, Vladimír. Současný stav a záměry České televize pro další zpřístupňování veřejnoprávního vysílání sluchově postiženým divákům. 2012. Helpnet.cz [online]. [cit. 2012-4-2]. Dostupné z WWW: <<http://www.helpnet.cz/inspo/inspo-2010/textove-prezentace/35191-3>>.

⁶ BROŽÍK, Josef. 2007. Rozhovor. [online]. [cit. 2012-4-4]. Dostupné z WWW: <<http://www.kochlear.cz/rozhovory/brozik/>>.

⁷ Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel

V současné době lze kromě těchto a několika dalších uvedených pořadů (Sama doma, Pomáhejme si atd.) vidět na obrazovce ČT ještě tlumočení pohádek, které se začalo realizovat roku 2007.⁸

Pro srovnání výskytu skrytých titulků a tlumočení do znakového jazyka v televizích v České republice lze nahlédnout například na Slovensko. Zde od roku 2012 legislativa zajišťuje, že bude alespoň 10 % pořadů opatřeno skrytými titulky a tlumočení do znakového jazyka se zde vůbec neuvádí. Slovenští neslyšící proto raději sledují české televize, které mají výrazně širší nabídku titulkovaných pořadů.⁹

1.2 Úprava filmového obrazu – titulkování

Jednou z možností úpravy filmového obrazu, které mohou osobám se sluchovým postižením pomoci, jsou titulky. Ty by se daly definovat jako písemný záznam zvukového děje v obraze (a to řečových i neřečových projevů). Titulky můžeme rozdělovat na otevřené a skryté. Pro osoby se sluchovým postižením jsou určeny tzv. skryté titulky. Ty se od otevřených liší tím, že nejsou na obrazovce běžně vidět a divák je musí „vyvolat“ ovladačem speciálního dekodéru. V pořadech se ještě můžeme setkat s titulky, které obsahují informativní texty, ty většinou oznamují jméno hovořící osoby nebo místo, kam se přesunul děj filmu.

Dříve byly vysílány pouze titulky otevřené, a to hlavně u zahraničních pořadů jako písemný jazykový překlad. Postupně, se stále se zvyšující poptávkou a s odkazem na potřeby osob s postižením, začaly vznikat i titulky skryté.

Otevřené titulky také nebývají určeny přímo pro neslyšící osoby, mohou zprostředkovat jen část informací, protože v nich chybí některé atributy, které jsou pro neslyšící diváky důležité.¹⁰

---

⁸ Televizní klub neslyšících. [online]. pub. 2011, [cit. 2012-3-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/211562221800001/obsah/147794-cesty-tlumoceni-emilie-mrzlikove/>>.

⁹ *Joj rozšíří skryté titulky, má jich méně než české televize.* 2002. DigiZone.cz [online]. [cit. 2012-3-3]. Dostupné z WWW <<http://www.digizone.cz/clanky/joj-rozsiri-skryte-titulky-ma-jich-mene-nez/>>.

¹⁰ Strnadová, cit. 4

1.2.1 Porovnání skrytých a otevřených titulků podle funkce

Skryté a otevřené titulky se od sebe navzájem liší v některých aspektech. Tyto aspekty charakterizují, proč jsou pro neslyšící osoby vhodnější titulky skryté, které jim umožňují získat více informací.

Skryté titulky s úpravou pro sluchově postižené osoby

Skryté titulky kromě zprostředkování dialogů obsahují také informace, typu kdo z postav mluví mimo záběr a jakým způsobem, není-li to vidět. Dále informují o projevech emocí, jež jsou mimo obraz, nebo o významných zvucích z prostředí, jejichž zdroj je neviditelný a další informace, které nelze odvodit bez sluchové kontroly. Tyto informace pomáhají divákům s postižením sluchu lépe se orientovat v ději.

Otevřené titulky pro slyšící diváky

Otevřené titulky lze vidět zpravidla u zahraničních (cizojazyčných) filmů. Zajišťují slyšícím divákům jazykový překlad zahraničních filmů v originálním znění a umožňují těmto divákům poslech cizího jazyka, když se chtějí zdokonalovat v jeho mluvené formě. Také plní povinnost vůči slyšícím cizincům žijícím v České republice. Zprostředkovávají vysílání některých zahraničních děl v originálním znění, ale neobsahují specifické informace pro neslyšící osoby. Především v nich chybí informace o zvucích usnadňujících orientaci v ději, jenž se často odehrává mimo obrazovou složku a jehož zvuk může být často pointou celé situace.¹¹

Kombinace otevřených a skrytých titulků

Občas se můžeme v některých filmech setkat i s otevřenými a skrytými titulky, které se objevují současně. Jedná se převážně o zahraniční filmy (například u cizojazyčných filmů, ve kterých je mluva dabována a zpěv je přeložen do otevřených titulků), ale občas se tento příklad vyskytne i ve filmech českých. Takovým příkladem může být, když je zapsán překlad krátké cizojazyčné promluvy, která není dabována. Nebo také chybným výrobním postupem, kdy je část filmu, která je již opatřena skrytými titulky, dodatečně

---

¹¹ STRNADOVÁ, Věra.; KOPLÍK, Raimund. *Problematika tvorby skrytých titulků k předtočeným pořadům*. Praha: ČKTZJ, 2008, 230 s. ISBN 978-80-87218-21-1

opatřena titulky otevřenými, otevřený titulek je pak přeryt titulkem skrytým.¹²

Shrnutí

Otevřené titulky tedy zpravidla pro neslyšící osoby nestačí, výjimku tvoří titulky u Televizního klubu neslyšících (ten se primárně tlumočí do českého znakového jazyka), jenž mají za úkol seznámit s obsahem promluv ohluchlé diváky, kteří neznají znakový jazyk a titulky jsou na obrazovce i bez navolení teletextové stránky běžně viditelné.

V kinech jsou zahraniční filmy buď dabované anebo jsou opatřeny titulky (zpravidla otevřenými), titulky u filmů českých se ale až tak často nevyskytují. V kinech takovou úpravu u české kinematografie nenajdeme, nanejvýš při speciálních projekcích pro sluchově postižené. Přitom české filmy jsou mezi neslyšícími velmi oblíbené. V současné době, díky legislativě, obsahují alespoň DVD s českými filmy i skryté titulky pro sluchově postižené.

V Čechách i v Evropě se k vysílání skrytých titulků v televizi využívá teletext. Ten je zřizován vždy konkrétní televizí, na které je umístěn. Primární stránkou teletextu v České republice, kde se vysílají skryté titulky, je stránka č. 888, která je neustále obnovována. Na konkrétní stránce se vysílá, po navolení příslušné stránky, skrytý titulek u konkrétních pořadů a filmů, který je ve spodní části obrazu, takže neruší celkově vzhled obrazu.

Teletext však nedisponuje skrytými titulky ke všem pořadům, které jsou v televizi vysílány. To souvisí ze zákona danou povinností opatřit alespoň 70 % vysílaných pořadů skrytými nebo otevřenými titulky a alespoň 2 % vysílaných pořadů vyrobit v českém znakovém jazyce nebo simultánně tlumočit do českého znakového jazyka pro osoby se sluchovým postižením.¹³ Tato povinnost však neříká jednotlivým televizím, které konkrétní pořady se mají takto upravit. Výběr záleží na jednotlivých produkčních skupinách. Ve výsledku to pak vypadá tak, že do zákonné povinnosti 70% se počítají i pořady, které jsou, jak v premiéře, tak i reprízované (celkový počet otitulkových pořadů je pak mnohem nižší) a navíc nejsou otitulkovány ty pořady, o které by měly neslyšící osoby velký zájem. V televizi jsou pořady, které mají skryté titulky

---

¹² Emailová korespondence s Věrou Strnadovou. [online], cit. 2012-4-4

¹³ TORÁČOVÁ, Veronika. *Tlumočení pro neslyšící a související legislativa*. PRAHA: ČKTZJ, 2008, ISBN 978-80-87218-31-0.

označeny symbolem (ST).

Citace (z webových stránek zaměřeného pro neslyšící osoby) pro ilustraci, která dokládá, proč jsou skryté titulky pro sledování a výběr pořadů, pro neslyšícího diváka, důležité:

„...zapomněl jsem napsat, že my co potřebujeme skryté titulky, si nevybíráme pořady jako slyšící, prioritně podle toho, jestli by se nám líbil, ale prioritně podle toho, jestli je otitulkován. I ten nejzajímavější pořad, na který je ještě 10 upoutávek denně, musíme oželeť. Slyšící to většinou nechápou (pokud nežijí s neslyšící osobou). K pochopení doporučuji vypnout si zvuk u televize. Živá debata se tak vydrží sledovat možná dokonce 2 minuty, než si člověk prohlédne, co má kdo na sobě, protože co se říká, vědět nebude...“¹⁴

1.2.2 Tvorba titulků podle druhů pořadů

V současné době existují dva způsoby titulkování pořadů. Za prvé je to živé titulkování, kam se řadí zpravodajství, důležité projevy nebo významné živé přenosy. V redakci zpravodajství pracuje speciální tým v součinnosti s výrobní strukturou zpravodajství, který připravuje živé relace v mírném předstihu, tak, jak postupně vznikají. Skryté titulky jsou pak živě manuálně odvysílány v reálném čase. Nejde ale připravit vše, například na poslední chvíli sestříhané příspěvky nebo živé vstupy do vysílání. V těchto úsecích se tituluje on-line přímo do obrazu. To je úkol vysoce výkonných rychlopísařů.

Druhý způsob titulkování je příprava předvyrobených skrytých titulků u všech ostatních pořadů, tj. titulkování předtočených pořadů. Jde o hotové pořady (filmy, dokumenty a další), schválené do vysílání, které se opatří skrytými titulky s časovým předstihem. V tomto případě editor přepíše či edituje text pořadu do titulků a poté je podle časového kódu přiřadí k vysílacímu médiu. V dnešní době automatického odbavování pořadů se pak soubor s titulky přiřadí k identifikačnímu číslu pořadu a je spolu s pořadem automaticky odvysílán. O to se už postará vysílací server.¹⁵

¹⁴ ELLIS. Diskuze. [online]. pub. 2. října 2007, [cit. 2012-1-5]. Dostupné z WWW: <<http://www.kochlear.unas.cz/forum/index.phpaction=vthread&forum=3&topic=353&page=2>>

¹⁵ Emailová korespondence s Věrou Strnadovou. [online], cit. 2012-4-4

1.3 Úprava filmového obrazu – tlumočení do znakového jazyka

Další možností, jak pořady pro neslyšící diváky přizpůsobit, je tlumočení do českého znakového jazyka. Znakový jazyk plně nahrazuje v komunikaci neslyšících mluvenou řeč a v životě sluchově postižených hraje, podobně jako mluvená řeč u slyšících, nepostradatelnou roli.

Jeho nejmenší významovou jednotkou jsou znaky, jež jsou tvořeny dvěma složkami: manuální, která zahrnuje místo v prostoru, kde je znak artikulován, tvar ruky, orientaci dlaně, prstů a prováděný pohyb, a potom složku nemanuální, která představuje mimiku, pozici a pohyb hlavy nebo trupu.¹⁶

V realitě to vypadá tak, že divák vidí filmový obraz a v pravé části obrazovky je menší okénko, kde je postava tlumočnicka, který převádí obsah promluv, které se odehrávají ve filmovém obraze do českého znakového jazyka. V současnosti se můžeme s tímto typem tlumočení setkat v pořadu České televize – Televizní klub neslyšících, pořad pro ženy Sama doma, Zprávy v českém znakovém jazyce a pro děti jej můžeme vidět v některých vysílaných pohádkách.

V televizi jsou tyto pořady označeny piktogramem, který diváky informuje, že konkrétní pořad je tlumočen do znakového jazyka.

Obr. 1 – Symbol označení pořadů tlumočených do českého znakového jazyka¹⁷

Tlumočení do českého znakového jazyka se občas vyskytne i v českých filmech, i když to bývá jen velmi ojedinělé. Jedním z takových filmů byl „Kdopak by se vlka bál“ (rež. Maria Procházková, 2008), jehož jedna verze byla tlumočena do českého znakového jazyka. Tuto tlumočenou verzi mohli diváci zhlédnout při promítání v kinech (například pro projekt KND v kině Světozor).

¹⁶ Langer, J. 2011. Podklady k přednáškám z předmětu Úvod do surdopedie, poskytované autorem studentům. Olomouc: Ústav speciálně pedagogických studií, 2011. [cit. 2011-11-1]

¹⁷ Česká unie neslyšících. 2009. [online]. [cit. 2011-2-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.praha.cun.cz/>>.

Ve filmu je tlumočnicků hned několik, každá filmová postava má svého, a tak se v jeden moment může zobrazit na plátně i několik tlumočnicků současně (v jednom momentě dokonce i tři). Zmenšený obraz s tlumočnickem v rámečku se objeví vždy s promluvou konkrétní postavy. Neslyšící diváci tak nemusí rychle přemísťovat svou pozornost od hovořící postavy k jednomu tlumočnickovi v malém okénku v dolním rohu promítací plochy (nebo obrazovky), ale sledují rozhovor ve znakovém jazyce naráz. Produkce dokonce naplánovala několik projekcí, při nichž byl film tlumočen do českého znakového jazyka živě.¹⁸

Pro samotné neslyšící je tato tlumočená verze variantou, jakou je pro slyšící diváky dabing.

Neslyšící děti, které neumí číst a využívají znakový jazyk, mohou dále zhlédnout pohádky tlumočené do znakového jazyka, které jsou uváděny v České televizi v sobotním vysílání v podvečer a dále se mohou na internetu podívat na pohádku takto tlumočenou. Od 1. června 2009 připravila ČT na svém webu několik pohádek tlumočených do českého znakového jazyka.

Nejenom tlumočnick může sdělovat znakovým jazykem akustické informace odehrávající se v obraze. Další možností je, že samotní herci komunikují mezi sebou znakovým jazykem a pro intaktního diváka nebo diváka, který neovládá znakový jazyk, jsou otevřené titulky. Takové filmy natáčí o. s. AWI film, v jejichž filmech hrají převážně neslyšící herci. Podobnou zkušenost, kdy přímo v obraze komunikuje osoba znakovým jazykem a obsah její promluvy je nahlas komentován nebo opatřen titulky, můžeme najít v českých filmech například *Pupendo*, i v českých seriálech například *Škola na výsluní*. Tato produkce ale není přímo určena pro neslyšící diváky, jde spíše jen o ozvláštnění některých filmů.

Tento způsob úpravy však není v kinematografii příliš vyhledáván, a to hlavně z důvodu větší technické náročnosti.

Mnohým se může zdát, že v případě úprav vysílání pro sluchově postižené diváky postačí úprava filmového obrazu buď titulky (otevřenými nebo skrytými), nebo naopak tlumočením do znakového jazyka. Tak tomu ale není. Český jazyk a český znakový jazyk nemají stejnou gramatickou strukturu, mají rozdílnou frazeologii a ani lexikálně se zcela nekryjí. Jsou to dva rozdílné

---

¹⁸ KŘEŠŤANOVÁ, Lucie. Kdopak by se vlka bál? *Gong: měsíčník pro občany a mládež s vadami sluchu*, 2009, roč. 38, č. 5-6, s. 20. ISSN 0323-0732.

jazyky. Nelze tedy tlumočení do znakového jazyka nahrazovat skrytými ani otevřenými titulky a naopak pořady tlumočené do znakového jazyka ponechat bez titulků. Mnozí z diváků, kteří sluchové postižení mají, by filmům jen s jednou úpravou nerozumělo. Správné by bylo zpřístupnění vysílaných pořadů oběma způsoby současně tak, jak jen to technická situace dovolí.¹⁹

1.4 Další možnosti úpravy

Titulky a znakový jazyk jsou nejčastějšími formami úpravy, se kterými se ve filmové tvorbě můžeme setkat. Jistou alternativou, která by byla vhodná pro další skupiny osob se sluchovým postižením, by mohlo být tlumočení do **znakované češtiny**, tu využívají především osoby ohluchlé nebo nedoslýchavé, protože využívá stejných gramatických a syntaktických pravidel jako český jazyk, místo slov však využívá znaků převzatých z českého znakového jazyka.²⁰ Věta ve znakované češtině je tedy, jednoduše řečeno, shodná s větou v českém jazyce, pouze vyjádřená ve znacích.

Pro neslyšící zvládnutí znakované češtiny nemusí být tak snadné, využívá totiž zcela jiné gramatické struktury než jejich přirozený znakový jazyk. Je tedy bližší některým osobám, které ztratily sluch v pozdějším věku (postlingválně neslyšící) nebo mají zachované zbytky sluchu (osoby nedoslýchavé) a jsou tedy kompetentní v českém jazyce.²¹ Tlumočení by pak v reálu vypadalo podobně jako tlumočení do znakového jazyka, kdy by tlumočnick vizualizoval charakter a vlastnosti z jazyka mluveného a odvozoval z něho slova. Jeho využitím by se také neslyšícím lépe prostředkovala struktura příslušného jazyka mluveného.

Vzhledem ale k malému procentu potencionálních diváků je využití znakované češtiny velmi nereálné.

Dalším, avšak jen doplňkovým způsobem, je využití **daktylní abecedy**, ať už jednoruční nebo dvouruční. Tato abeceda není, ani pro osoby slyšící, složitá na naučení. Vzhledem ale k její značné pomalosti, kdy vizualizuje jen jednotlivé hlásky a písmena ve slovech, je její samostatné využití taktéž

¹⁹ Strnadová, cit. 4

²⁰ LANGER, Jiří.; SOURALOVÁ, Eva. *Surdopedie – Andragogika*. OLOMOUC: Univerzita Palackého, 2006, 56 s.

²¹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. PRAHA: FRPSP, 1997, 217 s. 395 s. ISBN 80-7216-096-6.

vyloučeno. V současné době se sice v televizních pořadech využívá, ale jen jako doplňková možnost k českému znakovému jazyku, kdy se daktylují slova, pro která znakový jazyk nezná význam.²²

K určité alternativě, jak přijmout některé informace, kromě titulků a znakového jazyka, patří ještě **odezírání**. Někteří z neslyšících diváků jej používají, nebo si jím spíše vypomáhají, například při titulcích, když nepostřehnou některou informaci z psaného textu, a to z velké části u filmů a pořadů z české produkce, ve kterých vystupující osoba hovoří českým jazykem. Spoléhání se však pouze na odezírání pro příjem informací nestačí. Kromě otázky nadání pro odezírání a nepřesnosti vnímání mluvené řeči díky podobným kinémům.²³ Je v neprospěch jeho používání dále potřeba zajištění některých podmínek, jež by odezírání usnadnily či dokonce umožnily,²⁴ které u českých filmů nejsou a ani nemohou být, prozatím, „realizovány“. Mezi ně patří například dostatek světla na obličej mluvícího herce, tvář mluvícího herce by musela být čelem směrem k divákovi, aby bylo zřetelně vidět na jeho ústa. Kamera by musela zabírat pouze jednu osobu, která zrovna mluví a osoba by se nesměla pohybovat, otáčet atd. Dále by herec musel dodržovat adekvátní tempo řeči, ne tedy přehánění slovního projevu a také by musel dodržovat přiměřenou míru artikulace.

Dosavadní způsob percepce filmového díla tyto situace znemožňuje. Jako u filmových postav, které stojí v šeru je odezírání téměř znemožněno, protože není vidět na jejich ústa i celý obličej. A také při projevu postavy z profilu je odezírání značně zkomplikováno.

Nehledě na to, že neustálé pozorování úst mluvící osoby a pozorné sledování, co vyslovuje, je velmi psychicky vyčerpávající.

Z výše řečeného je zřejmé, že by se celý proces realizace filmového díla musel pro usnadnění odezírání více zaměřit na tyto podmínky a tím by se mohl posléze i vytratit výsledný umělecký projev filmu.

---

²² KRAHULCOVÁ – ŽATKOVÁ, Beáta. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. PRAHA: Univerzita Karlova, 1996, 218 s. ISBN 80-7184-239-7.

²³ Pro hlásky v českém jazyce je uváděno pouze 11 kinémů (čtyři pro samohlásky a sedm pro souhlásky), z čehož vyplývá, že několik různých hlásek má jeden společný kiném. Při izolovaném vnímání samohlásek lze hlásky ještě celkem dobře rozeznat, ale při vnímání souhlásek lze přesněji rozeznat asi jen jednu třetinu, některá slova tedy při absenci sluchové kontroly jsou od sebe téměř nerozpoznatelná.

²⁴ Tamtéž

1.5 Legislativní opatření

Zásluhou Komise pro skryté titulky při ASNEP (Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel) se produkce pořadů přístupných osobám se sluchovým postižením během let postupně zvýšila. Během svého působení od roku 2003 Komise pro skryté titulky konzultovala potřebu skrytých titulků u pořadů i u produkce jednotlivých filmů, školila titulkáře, monitorovala kvalitu titulků a dávala podněty k ukotvení potřeby skrytých titulků v legislativní úpravě. Jedním z jejich výsledků iniciativy a jednání byl 1. 1. 2007 zákon, který stanovil povinné opatřování všech DVD české výroby českými skrytými titulky. Až do tohoto roku nebyly DVD z české produkce povinně titulky opatřovány, takže DVD vyrobené v České republice před rokem 2007 nejsou pro osoby se sluchovým postižením zpřístupněny, zde je potřeba ještě vyřešit úpravu autorského zákona.

Dalším připravovaným podnětem je změna Autorského zákona č. 121/2000 Sb., jenž usiluje o zpřístupnění audiovizuálních děl, která jsou bez skrytých titulků s úpravou pro osoby se sluchovým postižením pro ně nedostupná (do práva autorského nezasahuje ten, kdo opatří audiovizuální dílo překladem do českého znakového jazyka a skrytými titulky včetně oznamování zvuků; takto doplněné audiovizuální dílo jím může být také rozmnožováno, rozšiřováno a sdělováno). Ten by měl nabýt účinnosti 1. ledna 2013.²⁵

Titulkování a tlumočení do znakového jazyka je zákonně opatřeno, nicméně je však také důležité, jaká je kvalita titulkování u konkrétních pořadů a filmů. Zda jsou uváděny stejné informace v titulcích, tak jak byly sděleny jednotlivými mluvčími nebo zda se také nevyskytuje, a ani to není výjimkou, náhlé přerušování titulků během vysílaného pořadu.

1.6 Organizace zabývající se titulkováním

Nové organizace vznikají, některé starší zanikají a zároveň je mnoho jednotlivců (okolo 80-ti), kteří se zabývají titulkováním na „volné noze“. Nejsou nijak organizačně podchyceni a své „titulkovací“ služby poskytují televizím či jiným subjektům individuálně.

---

²⁵ Emailová korespondence s Věrou Strnadovou. [online], cit. 2012-2-25

Další skupinou, která je velmi rozšířená, je skupina tzv. šedé distribuce různých titulků, tu vytvářejí osoby, které nejsou v žádné organizaci zabývající se titulkováním, avšak na rozdíl od první skupiny, nemají o specifikách vytváření titulků pro osoby se sluchovým postižením širší povědomí a vznikají tak titulky, které většinou kopírují jen dialogy a monology pronášené ve filmovém obraze a nejsou tedy rozšířené o specifické informace navíc.

Jednou ze stabilních společností v Čechách, která se titulkováním zabývá je PORTLINGUA. Tato společnost zastřešuje široké spektrum činností a služeb, mezi něž patří především jazykové a titulkovací služby (titulky upravené pro neslyšící osoby) a překlady. Jejich projekci zajišťuje nejenom u filmů zahraničních, ale také u české produkce, které jsou zvláště na festivalech mezi neslyšícími oblíbené a vyhledávané. Titulkovací činnost zajišťují tedy jak na festivalech (například Mezinárodní filmový festival Karlovy Vary, Febiofest, Festival krátkých filmů Praha, Ekofilm a další), tak spolupracují s Českou televizí, dalšími televizemi a filmovými poskytovateli.

Mezi projekty společnosti PORTLINGUA od roku 2008 patří Kino Neslyšícího Diváka. Tento projekt spočívá ve vytváření titulků pro neslyšící do kin, klubů a festivalů pro česky mluvené filmy. Jedním z kin je i pražské artkino Světozor, kde tento projekt již od začátku svého trvání funguje. Kino Neslyšícího Diváka od r. 2008 otitulkovalo přibližně 28 českých filmů.²⁶

Další organizací bylo občanské sdružení Camino, jehož hlavním předmětem činnosti byla příprava a produkce filmových titulků pro sluchově postižené. Jejich projektem byl roku 2006 Jdeme spolu do kina, který chtěl zpřístupnit sluchově postiženým českou filmovou produkci distribuovanou do kin. Přes počáteční úspěch zájem sluchově postižených postupně slábl, až se přestal projekt realizovat a i činnost o. s. Camino byla ukončena.²⁷

Situace v Čechách je tedy velmi rozmanitá a v současné době neexistuje žádná zastřešující organizace, která by zodpovídala za správnost a jednotnost úpravy filmového obrazu pro osoby se sluchovým postižením.

---

²⁶ Portlingua. 2011. [online]. [cit. 2011-16-12]. <<http://www.portlingua.cz/>>.

²⁷ Projekt -Jdeme spolu do kina. Ruce.cz. [online]. pub. 28. dubna 2006, [cit. 2012-4-4]. Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/aktuality/55>>.

2 Skryté titulky podle specifických potřeb jednotlivých skupin osob se sluchovým postižením

Každá ze skupin sluchově postižených má své typické požadavky na úpravu a zpřístupnění filmu. I skryté titulky mohou být různého druhu a nejsou vhodné pro každého, a to z několika důvodů, opět z rozmanitosti příjmových potřeb skupiny sluchově postižených, jinak přečte a pochopí informace v titulcích člověk nedoslýchavý, který slyší, některé zvukové vjemy ve filmu a nepotřebuje tedy tolik informací v titulcích navíc. Na druhou stranu jinak pochopí informace člověk prelingválně neslyšící, který má nízkou funkční gramotnost, nerozumí tedy některým slovům, která jsou napsána a navíc, díky těžké sluchové ztrátě postrádá informace, které by mu pomohly lépe se zorientovat v ději.

Výroba titulků závisí na cílové skupině, které mají být titulky určeny. I když společným zájmem neslyšících a nedoslýchavých osob je požadavek přístupu k pořadům a filmům, tyto skupiny mají své odlišné potřeby. Současně s tím, jak stárne společnost, musíme myslet i na požadavky starších lidí, které jsou opět odlišné.²⁸

Úryvek z rozhovoru s titulkářem Milanem Zichem dokládá rozmanitost potřeb sluchově postižených: *„postupně se zvyšoval počet barev ve skrytých titulcích. A v tom začal být problém.*

V čem by mohl být problém? Vždyť barvy usnadnily divákovi čtení?

Vy mluvíte o „divákovi“, ale ve skutečnosti musíte uvažovat o „divákovi s různým stupněm sluchového postižení“. Neslyšící, nedoslýchaví, ohluchlí, lidé s kochleárním implantátem – ti všichni titulky sledují. A tady došlo v České republice k zásadnímu problému. Televize se divákům snažila vyjít vstříc, ale narazila na velkou pestrost názorů. Každý chtěl něco jiného, podle svých potřeb. Někteří z těch, co slyší dobře, nechtěli barvy, považovali je za rušivý prvek. Jiní naopak barvy hájili, protože je potřebují. Někdo si stěžoval, že se mu barvy nezobrazují správně...“²⁹

²⁸ Strnadová, cit. 4

²⁹ TOMEK, Lukáš. Titulkář není písáčka. *Gong: měsíčník pro občany a mládež s vadami sluchu*, 2009, roč. 38, č. 5-6, s. 29. ISSN 0323-0732.

2.1 Osoby prelingválně neslyšící

„Jako prelingválně neslyšící označujeme osoby, které se narodily plně neslyšící, nebo ztratily sluch před rozvojem řeči, a to tak, že absolutně, nebo mají jen nevyužitelné zbytky sluchových vjemů.“³⁰

Vzhledem k tomu, že tito lidé ztratili sluch před vytvořením mluvené řeči (buď se neslyšící narodili, nebo ztratili sluch před zhruba 6. rokem věku), nemají s většinovým jazykem velké zkušenosti (nemohli si ho osvojit odposlechem ani nápodobou). Z toho vyplývá, že nerozumí do takové míry některým aspektům českého jazyka, a tedy i běžnému psanému textu. To, že si osvojují mluvený jazyk jako jazyk druhý (cizí), se následně projeví v omezených kompetencích jeho užívání (například nemají bohatou slovní zásobu, obtížně se orientují ve frazémeh apod.). Problém s porozuměním textu u nich bývá až na úrovni funkční negramotnosti.³¹ Pro většinu z nich tedy bývá text skrytých titulků málo srozumitelný. Bylo by proto vhodnější dělat titulky, které by byly zjednodušené (a to formou, nikoliv obsahem). Titulky, které by vysvětlovaly některé významy, které by mohly dělat obtíže při porozumění textu.

Taková forma titulků se občas u českých filmů objeví, ale zatím pouze při speciálních projekcích, jako například projekce filmu *Kájínek* (rež. Petr Jákl, 2010) na Film Deaf Festival, který proběhl r. 2010 nebo u některých projekcí o. s. Camino.

Avšak forma těchto titulků čelí různým kritikám ze strany dalších neslyšících osob (ohluchlých, nedoslýchavých atd.), kteří si stěžují, že tyto informace ve skrytých titulcích jsou pro ně zbytečné a titulkař tím podceňuje jejich inteligenci. Řešením by bylo mít k dispozici několik verzí různých titulků, které by si sám neslyšící člověk mohl zvolit podle toho, které titulky mu nejvíc vyhovují.

Vzhledem k tomu, že přirozeným a sensoricky vnímatelným jazykem pro prelingválně neslyšící je znakový jazyk. Dalším a realizovatelným způsobem, jak informace z filmu zprostředkovat, je tlumočení do znakového jazyka, který tato skupina používá.

³⁰ ČERVINKOVÁ-HOUŠKOVÁ, Kateřina. 2004. *Sluchově postižení x Neslyšící*. [online]. [cit. 2011-11-17]. Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/1/2>>.

³¹ Langer, cit. 10

Na druhou stranu si ale prelingválně neslyšící mohou z kontextu stávajících skrytých titulků význam některých nových slov domyslet, a tak si slovní zásobu rozšiřovat. Skryté titulky tak umožňují velkou motivaci pro čtení.

Příklad:

Uživatelka webové diskuze, která je v každodenním kontaktu s neslyšícími osobami, tj. i osobami prelingválně neslyšícími:

„Mně problémy při komunikaci se SP dělají zásadně "dvojsmyslná vyjádření" např.: Jsem ve formě (co je forma - ví; v daném spojení to pro ně vyzní jako nesmysl!) My spolu nepečeme. Já jsem vzatej! Nechal mne v bryndě atd. Dále běžná slangová slova: kydy, bůra, kilo, pětikilo, pod paragrafem...

*A když jsem žádána o objasnění - tak proč by se to nemohlo vyskytovat i v titulkách k filmu???*³²

2.2 Osoby ohluchlé

Ohluchlé osoby ztratily sluch až po vytvoření mluveného jazyka, a ovládají tedy na celkem dobré úrovni český jazyk i jeho psanou podobu. Čeština je pro ně srozumitelná a i znalosti gramatiky českého jazyka a čtenářské schopnosti bývají u nich na úrovni běžné slyšící populace.

Oproti tomu znakový jazyk je pro ně obtížnější na naučení, protože má vlastní gramatiku i slovní zásobu a neovládají ho tedy tak dobře. Přijímání informací jeho prostřednictvím je značně ztížené a nedostatečné.³³

Vhodnou volbou při úpravě filmového obrazu pro ohluchlé osoby jsou skryté titulky, a to klasická verze, tj. plná verze bez zkracování, záměn slov. Protože však neslyší, potřebují kromě psané podoby promluv protagonistů také informace pro určení postav a neřečové zvuky. Některé z těchto osob si mohou, díky své znalosti češtiny vypomáhat u českých filmů i odezíráním.

Příklad:

Čtenář přispívající do periodika webového serveru určeného pro sluchově postižené, jenž je sám ohluchlý:

³² Diskuze. [online]. pub. 23. června 2007. [cit. 2011-11-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.kochlear.unas.cz/forum/index.php?action=vthread&forum=3&topic=353&page=2>>
³³ Hrubý, cit. 14

„Některým osobám, které neslyší od narození, či od věku před osvojením si řeči a českého jazyka je mateřským jazykem jazyk znakový a čeština je pro ně vlastně cizí jazyk a tlumočí se jim do jejich mateřštiny (znakového jazyka). Přes 90 % osob se sluchovým postižením však komunikuje v českém jazyce, protože o sluch přišly (či přicházejí postupně během života) po osvojení si národního mluveného jazyka (u nás češtiny) a pokud neslyší natolik, že nerozumí řeči, je pro ně optimálním komunikačním prostředkem psaní. Přepis není tlumočení, je to zprostředkování češtiny do písemné podoby.“³⁴

2.3 Osoby nedoslýchavé

Nedoslýchaví lidé vytváří jednu z nejpočetnějších skupin a je mezi nimi mnoho osob, kteří dosud nemají nedoslýchavost diagnostikovanou. Hrubý definuje nedoslýchavost jako „každé zhoršení sluchu oproti běžné populaci, nikoliv však jeho úplné vymizení“.³⁵

Podle velikosti ztráty sluchu lze nedoslýchavost klasifikovat do několika stupňů (od lehké po těžkou). Kdy při lehčích ztrátách sluchu si okolí nemusí zhoršeného stavu sluchu vůbec všimnout, a při střední až těžké nedoslýchavosti je pak znatelné určité omezení sluchových vjemů především v nevyhovujících akustických podmínkách (u filmu je např. takovou situací scéna v rušném prostředí). Z velké části jej pak tvoří staří lidé, protože zhoršení sluchu je fyziologickým důsledkem stárnutí – tuto poruchu označujeme jako tzv. presbyakusis. Těchto osob v populaci stále přibývá, a to jak celkovým stárnutím populace, tak civilizačními vlivy jako je např. nadměrný hluk.³⁶ Tím se stále zvyšuje počet potencionálních uživatelů skrytých titulků.

Částečná ztráta sluchu umožňuje jedinci osvojit si mluvenou řeč. Většina nedoslýchavých je tak zapojena do slyšícího prostředí. Jak bylo výše uvedeno, mnoho vad lze poměrně dobře kompenzovat elektronickými sluchadly, která zesilují zvukové vjemy. Existují však i vady, které způsobují zkreslení zvuků. Taková osoba při poslechu hovoru ví, že se něco říká, avšak nerozumí

---

³⁴ KRATOCHVÍL, Ladislav. 2011. Česká televize dělá z neslyšících negramoty. Blog.iDNES. [online]. [cit. 2012-1-5]. Dostupné z WWW: <<http://ladislavkratochvil.blog.idnes.cz/c/189523/Ceska-televize-dela-z-neslysicich-negramoty.html>>.

³⁵ Hrubý, cit. 14

³⁶ Strnadová, cit. 4

konkrétním slovům a zaměňuje je za slova podobně znějící.

Z toho důvodu je důležité vést nedoslýchavé osoby k odezírání, tedy k tomu, aby to, co z mluvené řeči nemohou vnímat sluchem, doplňovaly zrakovým vnímáním. Je nutné však mít na paměti limity této specifické schopnosti (více v podkapitole o odezírání).

Většina z těchto osob může za určitých akustických podmínek (eliminace vedlejšího šumu) a za využití kompenzačních pomůcek (odpovídající sluchadla) slyšet celkem dobře mluvenou řeč. Při sledování filmů a televizních pořadů bývají v nevýhodě proto, že v audiovizuálních dílech bývá mluvený projev protagonistů mnohokrát doprovázen různými doprovodnými zvuky (hudba, zvukové pozadí atd.). Problém nastává i v případě, kdy je film, většinou cizojazyčný, opatřen tzv. „podmlouvaným“ dabingem, z filmového obrazu potom zaznívá zeslabená originální promluva a do ní je namluven český překlad. Lidé si pak často zvuk ve filmu zesilují, to ale většinou nebývá řešením. Hlavním problémem totiž je, že tito lidé promluvy a hlasy herců slyší, mluvenou řeč ale rozpoznávají obtížně a nerozumí konkrétním slovům, především při rušivých elementech. Tím zaměňují výrazy za slova podobná (např. osoby s percepční vadou).

Většina z nich proto skryté titulky potřebuje a vyžaduje. Nepotřebují ale do takové míry některá specifika, které skryté titulky mají (například indikaci pro rozlišování postav jménem, barevným rozlišením; neřečové složky děje, například bouchnutí dveří, ty, pokud nejsou až příliš tiché, dokážou vnímat sluchem poměrně dobře.

Opět se však naráží na problém, kdy si nedoslýchavé osoby stěžují, že titulky jim poskytují o mnoho více informací, než které skutečně potřebují (významové zvuky mimo záběr, které slyší atd.). Nedoslýchaví lidé si zrakem doplňují většinou část promluv, které sluchem nepostřehnou. Proto jim přesný záznam řeči postačuje a ocenili by, kdyby časování plného titulku odpovídalo přesně mluvenému projevu ve filmu. To ale není při stávajících titulcích možné kvůli čitelnosti titulku, kdy některé promluvy bývají dlouhé anebo následují rychle za sebou a musí se tedy k poměru zkrátit. Titulek je tedy načasován tak, aby byl především čitelný.

Vzhledem k tomu, že nedoslýchavé osoby mají zachované zbytky sluchu a český jazyk se od raného dětství učili, komunikují češtinou a neovládají

většinou znakový jazyk. K získávání informací je tedy pro ně znakový jazyk nevhodný. Někteří ale mohou díky sluchové kontrole využívat a vypomáhat si při sledování filmů odezíráním.

2.4 Uživatelé kochleárního implantátu

Kochleární implantát (KI) je elektronická funkční smyslová náhrada, která zprostředkuje sluchové vjemy neslyšícím jedincům přímou elektrickou stimulací sluchového nervu uvnitř hlemýždě vnitřního ucha.³⁷ Proto nelze osobu s implantátem i přes velký přínos KI považovat za normálně slyšící. Implantát velmi usnadňuje odezírání a napomáhá identifikovat zvuky z vnějšího prostředí, nelze ho však považovat za úplnou náhradu sluchu (jedná se o obdobnou situaci jako u nedoslýchavých osob se sluchadlem). Implantovaní jedinci zůstávají nadále osobami se sluchovým postižením i proto, že signálový procesor je napájen bateriemi, které se vybíjejí, a jestliže osoby procesor sundají, přestanou slyšet.³⁸

Skupina uživatelů KI používá několik způsobů, které jim umožňují přenos informací. Někteří implantovaní slyší díky KI tiché jemné zvuky, někdo rozumí řeči i bez potřeby odezírání, někdo naopak používá primárně znakový jazyk. Někteří implantovaní potřebují při komunikaci odezírat a jsou i tací, kteří nejsou s KI z nejrůznějších důvodů příliš spokojeni a implantát jim pomáhá minimálně, nebo vůbec. Podle toho se liší i forma komunikace, tedy někdo používá a preferuje při příjmu informací a sledování pořadů znakový jazyk, někdo preferuje skryté titulky a vypomáhá si odezíráním.

Obecně platí, že většina osob s KI má problémy v oblasti komunikace jako osoby nedoslýchavé, tedy pokud je v pozadí hluk nebo mluví více osob najednou, nebo když některá z osob šeptá, obtížně rozumí mluvenému projevu.

---

³⁷ Centrum kochleárních implantací u dětí [online]. [cit. 2012-2-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.ckid.cz/kochimp.asp>>.

³⁸ SKÁKALOVÁ, Tereza. *Uvedení do problematiky sluchového postižení*. HRADEC KRÁLOVÉ: Gaudeamus, 2011, 95 s. ISBN 978-80-7435-098-6.

2.5 Osoby hluchoslepé

Tyto osoby se vyznačují souběžným postižením sluchu a zraku, jejich postižení je omezuje nejčastěji v komunikaci, v příjmu informací a jiných činnostech. Osoby hluchoslepé také sledují filmy, pokud jim to stupeň postižení umožňuje. U těchto osob je při úpravě filmového obrazu potřeba uvažovat o stavu zraku i sluchu. Většinou nemají úplnou ztrátu obou smyslů, častěji se postižení projevuje jako zhoršení sluchu a zraku různého stupně a typu. Pokud má osoba zachované zbytky sluchu, je nedoslýchavá, a vnímání zrakem má na takové úrovni, že ho nemůže dostatečně využívat, může pomocí kompenzačních pomůcek vnímat audiovizuální díla poslechem s úpravou audio popisu. Pokud je osoba naopak ohluchlá či prelingválně neslyšící a nemá žádné zachované, využitelné zbytky sluchu, ale může vnímat zrakem, platí pro ně podobná pravidla jako u osob, které nemají souběžné postižení zraku, tj. osoby prelingválně neslyšící. Potřebují titulky rozšířené o určité informace nebo obsahově zjednodušené či tlumočení do znakového jazyka. Osoby ohluchlé zase vyžadují titulky, které je informují o doprovodných zvucích atd.

U osob se zrakovým postižením je zapotřebí, aby mohly sledovat titulky v různé velikosti, jak jim to zrak dovoluje (k dispozici jsou speciální pomůcky – televizní lupy anebo by bylo vhodné mít technicky umožněno zvětšovat si individuálně titulky na svém přijímači). Osoby barvoslepé zase nepotřebují barevnost textu promluv.³⁹

2.6 Osoby slyšící

I skupina slyšících osob využívá skryté titulky, tito diváci chtějí sledovat film, ale z různých důvodů nechtějí nebo nemohou mít puštěný zvuk (např. nechtějí rušit ostatní osoby nebo mají poblíž spícího člověka) a používání sluchátek je pro ně obtížné.

Titulky rovněž vyhledávají a sledují cizinci, pro které je porozumění mluvené češtiny doposud obtížně srozumitelné, ale v písemné podobě se orientují docela dobře a rozšiřují si tím slovní zásobu.⁴⁰ I tito lidé vyhledávají titulky různého druhu, jelikož nemají žádnou sluchovou ztrátu a u filmu se

---

³⁹ Strnadová, cit. 4

⁴⁰ Tamtéž

sluchem dobře orientují, nepotřebují titulky nikterak rozšířené o specifické informace, ani barevné rozlišení jednotlivých postav. Vyhledávají spíše titulky, které kopírují jednotlivé promluvy protagonistů. Naproti tomu slyšící lidé, kteří mívají u filmu vypnutý zvuk, vyhledávají titulky, které jim tyto specifické informace zprostředkuje, dalo by se říci, že tyto osoby pak můžeme přirovnávat, vzhledem k potřebám titulků, k ohluchlým lidem.

Duffy uvádí (2007) překvapivou informaci o tom, že ve Velké Británii televizní pořady se zapnutými skrytými titulky sleduje 7, 5 milionů diváků, z nichž 6 milionů nemá žádné postižení sluchu.⁴¹

2.7 Shrnutí

Skupin sluchově postižených je mnoho a vytvořit jednu univerzální verzi titulků je značně obtížné.

V současné době nelze vytvořit titulky, které by plně uspokojovaly všechny skupiny sluchově postižených, a to jak po technické stránce, tak z pozice titulkáře, který by musel dbát na všechny potřeby jednotlivých skupin a jejich více či méně oprávněné připomínky a vytvářet tak titulky (nebo spíše několik verzí titulků), u kterých by byl každý divák spokojený. Taková práce je značně obtížná a pro jednoho titulkáře téměř nereálná. Titulkářů by muselo být více a to z finančního hlediska v dohledné době situaci značně ztěžuje. Stávající forma titulků je považován za „zlatý střed“ mezi všemi potřebami sluchově postižených.

Do budoucna je však velkým přáním všech osob se sluchovým postižením, navolit si dle libosti takové titulky nebo tlumočení do znakového jazyka, které jim budou nejvíce vyhovovat.

Úryvek z rozhovoru s titulkářem Milanem Zichem, který ilustruje, jak je titulkování obtížné „sjednotit“:

„...Ize vůbec mezi sluchově postiženými vytvořit jednotu?“

Rozhodující je jedno základní pravidlo, já mu říkám „princip solidarity“. Ten, kdo je na tom lépe, by měl být solidární s tím, kdo je na tom hůře, a měl by jeho potřeby tolerovat.“⁴²

---

⁴¹ Strnadová, cit. 4, 209 s.

⁴² TOMEK, Lukáš. Titulkář není písáčka. *Gong: měsíčník pro občany a mládež s vadami sluchu*, 2009, roč. 38, č. 5-6, s. 29. ISSN 0323-0732.

3 Metodologie úpravy filmového obrazu

Divák nevnímá z filmového díla pouze obrazový svět, ale taktéž svět zvukový. Sled jdoucích záběrů má sám o sobě určitou emotivní a myšlenkovou sdělnost, kterou promlouvá k divákovi a nabízí mu určité interpretace, které divák postupně vnímá a uvědomuje si je. Taktéž i sled zvukových prvků filmu má tuto funkci a pomáhá divákovi utřídit si vnímané (přijímané) informace, a tím si vytvářet názor, zážitek z filmu. Přítomnost obou prvků pomáhá tedy divákovi k optimální percepci. Tak to vypadá v ideálním případě, jelikož ale nic není dokonalé, může se stát, že potencionální divák nemá možnost vnímat oba prvky současně. Může mít, v našem případě, sluchové postižení a sled zvukových prvků vnímá nesprávně, anebo je přijímá zkresleně.

Při úpravě filmového obrazu se nejčastěji využívají dvě možnosti, a to pomocí tlumočení do znakového jazyka, nebo umístění skrytých titulků do filmového obrazu. Každá z těchto možností skýtá určité výhody i nevýhody, často se možné přizpůsobení obrazu vybírá z hlediska finančního nebo personálního.

Většinou bychom se měli při úpravě, jakou možnost zvolit, rozhodovat podle toho, pro koho je úprava určena. Tedy, pokud máme cílovou skupinu osoby prelingválně neslyšící, měla by naše úprava být formou tlumočení do znakového jazyka. Pokud chceme filmový obraz upravit pro osoby ohluchlé v pozdějším věku, volíme možnost skrytých titulků. Jak bylo řečeno v předchozí kapitole, každá ze skupin dává přednost jiné formě úpravy.

Když shrneme možnosti (hlediska) dostupnosti a fakt, že v současné době neslyšících lidí (především v pozdním věku) přibývá. Volíme především formu skrytých titulků, která je dostupná pro nejširší okruh lidí a i nejvíce přístupná z hlediska tvorby.

Důvodů, proč jsou při úpravě realizovány především skryté titulky, je hned několik. Televize i další „úpraváři“ vychází z údajů organizací, které hovoří o tom, že znakový jazyk je určen hlavně prelingválně neslyšícím, kteří znakový jazyk vnímají jako svůj jazyk mateřský, tedy jen jedné podmnožině postižených diváků. Také je problém v tom, že tvůrci se často brání tomu, aby byl v obraze výřez s tlumočnickem. Odůvodňují to uměleckými či jinými kritérii, které pořad musí splňovat. Bohužel, průzkumy hovoří i o tom, že většinová divácká obec

není nakloněna přijmout tento pro ně rušivý element v obraze. A tady nastupují nesporné výhody technologie skrytých titulků.

Za prvé je to jejich volitelnost, neruší v obraze ty, kteří o ně nestojí. Za druhé jsou schopny zasáhnout celou množinu občanů se sluchovým postižením, tedy prelingválně neslyšící, osoby se ztrátou sluchu všech stupňů, skupinu ohluchlých, ale v neposlední řadě i seniory s postupným úbytkem sluchu. Víme z ohlasů, že titulky využívají i mladí rodiče, kteří nechtějí, aby televize rušila děti. A za třetí titulky výrazně pomáhají neslyšícím lidem v osvojování tzv. globálního čtení. To je jistě výhodou hlavně pro mladší generaci.⁴³

3.1 Tlumočení do znakového jazyka

Jednou z možností, jak filmový obraz přizpůsobit a zpřístupnit osobám se sluchovým postižením je tlumočení do znakového jazyka. Tato forma není však v České republice příliš vyhledávaná. K její realizaci je zapotřebí zajištění několika podmínek, a to především zajištění osoby, která tlumočení do znakového jazyka provede a také zajištění technického vybavení.

Příklad:

fot. 1: Příklad tlumočení do českého znakového jazyka

⁴³ SALZMAN, Vladimír. *Současný stav a záměry České televize pro další zpřístupňování veřejnoprávního vysílání sluchově postiženým divákům*. 2012. Helpnet.cz [online]. [cit. 2012-4-2]. Dostupné z WWW: <<http://www.helpnet.cz/inspo/inspo-2010/textove-prezentace/35191-3>>.

3.1.1 Tlumočník do znakového jazyka

K tlumočení potřebujeme osobu (tlumočnicka), který nám daný text převede do znakového jazyka. Ten musí znakový jazyk umět na velmi dobré úrovni, často se vybírají osoby, které jsou sami neslyšící nebo jsou dětmi neslyšících rodičů. V televizi zajišťuje sjednání tlumočení pořadu nebo filmu konkrétní produkce jednotlivých pořadů, výběr tlumočnicků pak probíhá často na základě letitých zkušeností, nebo formou konkurzu. Tlumočník nejen tlumočí znakový jazyk, ale také artikuluje překládaná slova dle textu a používá mimiku, aby mohl divák lépe odezírat a tím lépe pochopil smysl překládané věty, a tak i význam filmu.⁴⁴

Určité ozvláštnění tvoří tlumočení filmové produkce pro děti (pohádky, filmy a pořady pro děti). Při něm tlumočník používá jednodušší znaky, zjednodušuje věty a i mimiku přizpůsobuje dětskému divákovi. Tlumočník musí také na dobré úrovni ovládat psanou podobu českého jazyka, to je důležité především kvůli porozumění textu, který mu bude předložen a který bude posléze tlumočit. Při procesu přípravy textu často spolupracuje s editorem českého jazyka, který mu pomáhá s překladem, přípravou textu a vysvětlením významu některých slov a vět.

Z dalších požadavků na tlumočnicka, tedy požadavků při jeho natáčení, je dobré vystupování, tím se rozumí, že by měl mít dobrý kultivovaný projev, a taktéž požadavky na jeho oblečení. Při tlumočení by mělo být jeho oblečení jednoduché, jednobarevné a tmavé (nemusí být přímo černé, ale tmavé barevné odstíny by měly být dodrženy). Opak by odvádělo pozornost od znakování a především by pohyby rukou byly pak špatně zřetelné.⁴⁵

3.1.2 Technické zajištění při tlumočení filmu

K technickému zajištění je zapotřebí, kamera, čtecí zařízení (nebo osoba, která bude napsaný text ukazovat) a střiháčský program, který umožní vložení natočeného videa tlumočnicka ve zmenšené podobě do videosouboru

---

⁴⁴ KRONUSOVÁ, Martina. *Možnosti poskytování tlumočnických služeb pro neslyšící*. PRAHA: ČKTZJ, 2008, 112 s. ISBN 978-80-87218-12-9.

⁴⁵ Tamtéž

filmu.

Kamerou na filmový pás natočíme tlumočníka, který nám odtlumochí daný text. Ten čte jednotlivé pasáže většinou z čtecího zařízení, kam se předtím text nahraje. Tlumočnick musí mít za sebou jednobarevné, většinou tmavší pozadí (často se používá pozadí modré), aby bylo jeho znakování zřetelné.

Po natočení se toto video s tlumočnickem vloží do stříhového programu, kde chceme tuto úpravu provést. Častým stříhovým programem, který je volen pro tuto úpravu je Pinnacle Studio. Mezi jeho přednosti patří, že je uživatelsky přístupný, je možné si ho zhruba na dva týdny zadarmo instalovat a vyzkoušet jeho funkce. Po uplynutí zkušební lhůty je možné si zakoupit i licenci tohoto programu, která se taktéž nepohybuje ve vysokých částkách. Další výhodou je, že je celý program v češtině a jeho obsluha je pro uživatele poměrně jednoduchá.

3.1.3 Postup tvorby při tlumočení

Pokud jsou zajištěny jak personální, tak technické podmínky, a je vybrán konkrétní film, kterého se bude úprava filmového obrazu týkat, může se začít s tlumočením obrazu audiovizuálního díla.

Vybraný tlumočnick obdrží text, ke kterému si připraví překlad do znakového jazyka. Při tomto procesu spolupracuje s editorem nebo tlumočnickem českého jazyka. Text musí být předán v dostatečném předstihu, aby měl tlumočnick dostatek času si připravit překlad. Poté je text nahrán do čtecího zařízení.

Při natáčení se tlumočnick, ideálně v tmavém oblečení, postaví před jednobarevné pozadí a začne tlumočit text, který čte z čtecího zařízení, do znakového jazyka. Při tom ho natáčí ze směru čelně a v polodetailu kamera, aby bylo vidět tlumočnickovu artikulaci a mimiku.

Po natočení se video vloží do stříhového programu. Do tohoto programu zároveň vložíme i kopii filmu, ve kterém chceme tlumočení mít. Video s tlumočnickem se poté položí na časové ose přes tento film, následně se zmenší a umístí na konkrétní místo, kde chceme tlumočnicka znakového jazyka mít (nejčastěji do pravého rohu).

3.2 Skryté titulky

V České republice jsou preferovanějším způsobem úpravy filmového obrazu skryté titulky. Díky většímu množství osob, které titulky vytváří (otázkou je, jak kvalitně) a taktéž díky menší technické náročnosti, než která je u tlumočení.

3.2.1 Autor skrytých titulků – titulkář

Při své titulkovací činnosti musí titulkář počítat s některými aspekty, které jeho činnost doprovázejí. Většinou je představa taková, že jde o prostý přepis dialogů. Titulky však vyžadují další složitě zpracování. Je několik aspektů, které je třeba najednou uhlídat, získat určitou zručnost a smysl pro potřeby neslyšících osob, což nějaký čas trvá, a navíc je důležité mít už dané jisté předpoklady pro vnímání jazyka i filmového obrazu. Titulkáři nevytvářejí skryté titulky pouze k jednomu žánru nebo druhu pořadu. Jejich titulkovací činnost je rozmanitá a záleží na tom, co jim v televizi konkrétní dramaturgická skupina k titulkování přidělí. Jednou to tedy může být horor, jindy seriál a jindy zase naopak český film.

Zkušenému autorovi skrytých titulků otitulkování deset minut krátkého nenáročného snímku obvykle trvá asi jednu hodinu. Mnohem delší čas potom vyžadují filmy, ve kterých lidé hodně a rychle mluví, nebo filmy, které mají rychlé střihy. Tím se vyskytují případy, že je promluvám ve filmu špatně rozumět a autor titulků si musí často jednu sekvenci pouštět několikrát, aby slovům opravdu správně porozuměl a nevynechal nic podstatného. Ideálně mluví postavy ve filmu pomalu, mluví vždy jedna z nich a za promluvou je mírná odmlka, tím je usnadněna práce titulkáře a divák pohodlně stíhá číst titulky. To se většinou vyskytuje u starých českých filmů, kde mají herci výraznou a pomalou dikci. Většinou ale nastává případ a tím i problém, jak dostat do titulků to, co je potřeba, když je čas pro zobrazení titulků příliš krátký. Často pak musí titulkář vynechat některá slova, aniž by však pozměnil význam věty, sdělení.⁴⁶

Výsledná práce, kterou titulkář vytvořil, se už potom nekontroluje a divák se sluchovým postižením vidí tedy ryzí práci titulkářovu. Titulkář si tedy za svou titulkovací činnost zodpovídá sám a musí být bedlivý, aby neudělal nějakou chybu, jak stylistickou, tak gramatickou.

---

⁴⁶ Emailová korespondence s Věrou Strnadovou. [online], cit. 2012-21-3

Ilustrační příklad kolik znalostí a konvence je zapotřebí k psaní kvalitních titulků:

„Už jste se někdy při tvorbě skrytých titulků dostala do situace, jejíž řešení vám připadalo hodně složité?“

„Třeba když jsem titulkovala Nezbedného bakaláře. Tenhle krásný český film jsem už předtím viděla mnohokrát, ale nikdy jsem si neuvědomila, jak špatně je té staré kopii rozumět. Teprve když jsem odposlouchávala text pro skryté titulky, zjistila jsem, kolik míst je téměř nebo zcela nesrozumitelných. Děj unáší slyšícího diváka vpřed, takže z kontextu pochopí, o čem je řeč. Ovšem do skrytých titulků jsem chtěla napsat maximum. Proto jsem si opatřila knížku Zigmunda Wintera, podle níž byl film zatočen, a sporná místa našla v ní. Text nesrozumitelné písničky, kterou zpívají bakalářovi žáci, jsem dokonce odposlechla ze staré gramofonové desky s vánočními koledami.“⁴⁷

3.2.2 Technické možnosti při přípravě a vysílání titulků

Titulkovacích softwarů je celá řada, avšak ne všechny se hodí k titulkování pro osoby se sluchovým postižením. Všechny nejsou volně dostupné a většinou také neumožňují zajistit některá specifika dle potřeb těchto osob, například barvení titulků, zvětšování písma atd.

Jak bylo řečeno, pro příjem a vysílání skrytých titulků v televizích se v České republice i jinde ve světě využívá zejména teletext, ten má ale tu nevýhodu, že je značně citlivý na kvalitu signálu, proto když je nekvalitní signál (jak vlivem rušivého prostředí, tak klimatickými změnami), mohou být vynechána různá písmena nebo nejsou některá slova k přečtení. V teletextu taktéž nelze titulky tvořit, slouží pouze pro vysílání a uživatelský příjem pomocí televizoru se zabudovaným teletextem. Pro příjem lze dále využít DVB titulky, ty jsou vysílány pomocí digitálního vysílání, jenž má opět tu nevýhodu, že není vzhledem k signálu spolehlivé. Titulky pak mohou být opět nečitelné nebo je nelze vůbec zobrazit.⁴⁸ Oba dva způsoby vysílání se vyznačují možností skryté titulky si zapnout a vypnout, podle toho jak se divák rozhodne. Pro diváky bez

⁴⁷ STRNADOVÁ, Věra. Rozhovor s překladatelkou Dagmar Čáповou. *Gong: měsíčník pro občany a mládež s vadami sluchu*, 2004, roč. 33, č. 7-8, s. 22. ISSN 0323-0732.

⁴⁸ Strnadová, cit. 4

postižení sluchu pak lze skryté titulky bez navolení skrýt a tím jim neruší a nezakrývají sledovaný filmový obraz.

Teletext a DVB titulky jsou využívány zejména jednotlivými televizemi a umožňují zobrazovat titulky k různým vysílaným filmům, dokumentům, zpravodajství atd.

Další možnosti vysílání vyplývají z toho, jak a při jaké příležitosti jsou titulky využity. Tedy při vysílání skrytých titulků na DVD (zde se setkáváme s termínem, české titulky pro neslyšící nebo české titulky) se používá pro zobrazení titulků technologie zápisu přímo na disk a při projekcích filmů na festivalech nebo jinak veřejně promítaných filmech se potom využívá některého z dalších programů, které úzce souvisí i s tvorbou titulků.

Při tvorbě a vysílání ST lze tedy pracovat i s některou z jiných technologií nebo softwarů než je teletext.

3.2.2.1 Splayer

Jedním z programů je splayer, který se využívá např. při projekcích na filmových festivalech (Academia Film Olomouc, Pastizsche filmz atd.). Práce s tímto programem je celkem jednoduchá, v editoru (nejčastěji v poznámkovém bloku) se napíše text, který jsme zaznamenali během sledování filmu a který bude posléze sloužit jako titulek. Poté se zkopíruje do tohoto programu, pokud je potřeba upraví se, a z něho se potom titulky vysílají i při filmové projekci. Při promítání filmu se titulek nezobrazí ve filmovém obraze, nýbrž pod ním (ve spodní části) na bílém plátně, na němž se titulky promítají z dataprojektoru.

V splayeru lze navolit velikost písma, titulky se tedy mohou upravovat podle cílové skupiny diváků (např. pro hluchoslepé osoby nebo osoby se zrakovou vadou můžeme písmo zvětšit). Dále lze měnit typ písma nebo text barevně rozlišit.

Nevýhodou ale je, že barvení textu lze pouze v rámci jednoho celého titulku (nelze tedy barvit například jedno slovo z celého textu) a nelze provést také časovou synchronizaci titulků s filmem. Titulkář nebo člověk při projekci musí tedy hlídat, co se na plátně odehrává a podle toho titulky manuálně promítat pomocí dataprojektoru do právě probíhaného filmového děje.

Celý program je také v angličtině, což může dělat potíže některým

uživatelům, kteří tento jazyk zcela neovládají. Na druhou stranu je v programu anglického textu poměrně málo a uživatel (titulkář), který bude s programem pracovat delší dobu, si proces nejspíš zautomatizuje natolik, že nebude nadále ikonky pouček v angličtině potřebovat.

Dalším využívaným programem a zařízením je CSTM , který se využívá taktéž při festivalech (Filmový festival Karlovy Vary atd.) nebo veřejných projekcích (Klub neslyšícího diváka). Program využívá například o. s. PORTLINGUA. Tento program umožňuje také barevné rozlišení a změnu velikosti textu. Jeho nevýhodou je, že nelze titulky nasadit podle timekódu. Při projekci tedy musí být opět přítomen titulkář nebo jiná osoba, která hlídá přesnou projekci filmu a titulky do filmového děje manuálně promítá z dataprojektoru.⁴⁹

Titulek se při projekci opět nezobrazí ve filmovém obraze, nýbrž pod ním na bílém plátně.

3.2.2.2 COMPOST

Lidé, kteří vytvářejí titulky, často pracují se softwarem COMPOST, ten lze aktivovat i přes internet prostřednictvím autora tohoto softwaru. Velkou výhodou programu je, že v něm lze titulky nejen vytvářet, ale i vysílat během projekce filmu. Titulkovací text se píše průběžně během sledování filmu, a když je napsaný, tak se v programu posléze i synchronizuje. Titulkáři na něm mohou tvořit titulky i doma, do programu lze totiž připojit i video, ve kterém se titulky při projekci zobrazí a následně titulky synchronizovat přímo k obrazu tohoto videa. Jeho použití využívají i televize jako Česká televize, TV Barrandov nebo Slovenská televize.

Autorem softwaru COMPOST je pan RNDr. Raimund Koplík, který se tvorbou a celkově problematikou skrytých titulků již delší dobu zabývá. Software je plně přizpůsobený potřebám vytváření ST pro neslyšící osoby, jeho obsluha je celkem jednoduchá (program je v češtině), není potřeba žádná další speciální technika a umožňuje například barevně odlišovat ve filmu různé mluvčí i jejich promluvy. Software se využívá k vytváření ST jak v televizích, tak ho lze použít i pro tvorbu ST.

---

⁴⁹ Emailová korespondence s Petrem Alexandrem. [online], cit. 2012-4-10

3.2.2.3 FAB

V některých televizích (např. Česká televize) je ještě k dispozici také software FAB, na kterém se dají titulky rovněž tvořit. Jeho cena je ale dost vysoká na to, než aby si ho lidé mohli koupit sami a docházet pravidelně na pracoviště, kde je FAB k dispozici, je poměrně zdlouhavé (využívá se například na Kavčích horách). Podstatná část autorů si proto na software COMPOST opatřila vlastní licenci a nasazovací pracoviště FAB umístěné v ČT nepoužívá.⁵⁰

3.2.3 Postup tvorby skrytých titulků

Tvorba skrytých titulků se do určité míry liší, jestli má být otitulkován film pro televizi, anebo pro jinou příležitost. Některé fáze postupu jsou totožné, ale některé se od sebe navzájem liší.

3.2.3.1 Postup tvorby v televizi

V televizi je tvorba titulků, do určité části, trochu jiná, než tvorba titulků pro jiná audiovizuální díla. Tvorba skrytých titulků pro televizi je většinou externí dodávkou a lidé (titulkáři), kteří titulky dělají, si sami pořizují software, který jim umožní i synchronizaci titulků k obrazu (např. COMPOST) nebo si napíší titulky v jakémkoli editoru (např. Microsoft Word), a pak je jezdí nasadit k obrazu do konkrétního televizního studia (např. software FAB České televize na Kavčích horách). Plnění termínů jejich práce (titulkování) je sledováno a v případě potřeby autorům připomínáno.

Chronologicky práce se skrytými titulky k předtočeným pořadům, tj. i českým filmům, v jednotlivých televizích obecně začíná přípravou plánu, podle kterého daná produkce rozhodne, který pořad nebo film bude titulkován a komu bude výroba skrytých titulků zadána. Po předpřípravě (film na DVD či zkonvertování na vmw) je soubor předán autorům skrytých titulků buď na DVD nosiči nebo jako video ve formátu vmw přes ftp a zároveň je sepsána smlouva. Konkrétní titulkář poté zhotoví k filmu titulky podle potřeb neslyšících. A následně je synchronizuje k filmovému obrazu (sám ve svém programu, nebo

---

⁵⁰ Emailová korespondence s Věrou Strnadovou. [online], cit. 2012-21-3

využije televizního studia).⁵¹

Součástí filmové předlohy, kterou titulkář obdrží, jsou také údaje pro časové spojení titulku s obrazem ve filmu (timecode). Zjednodušeně řečeno, jde o jakési hodiny, časový údaj, který pomáhá určit správný okamžik, kdy přesně se má titulek ve vysílání objevit (rozsvítit) a kdy zase zmizet (zhasnout). Pro snadnější orientaci autorů titulků bývají tyto časové údaje viditelně zaznamenány přímo do obrazu. Postupem času se ustálila určitá pravidla, jak tyto časy organizovat. Struktura synchronizačního údaje se uvádí ve tvaru HH:MM:SS:FF (hodina, minuta, sekunda a filmové okno).⁵²

Př. struktury synchronizačního údaje ve filmu:

00:05:03:20 00:05:06:16

–Vypadáš jako... –Jako špunt.

00:05:06:16 00:05:09:21

–Jako pumlič

–Nebo pumlič. [směje se nahlas]

00:05:09:21 00:05:12:11 –Edo. [okřikuje ho žena]

–Nebo pumlič.

00:05:12:11 00:05:15:20

–Edo!

–Ježiši, tak se hned neurážej.

00:05:15:20 00:05:19:05

Nechte jí. Vždyť jí to sluší.

(Zdroj: Děti noci)⁵³

3.2.3.2 Postup při titulkování filmu

Titulkování filmu můžeme rozdělit do několika fází, které na sebe postupně navazují, podle toho jak titulkář titulky vytváří a jak ve své činnosti postupuje. Fáze však nelze brát strnule a neměnně, není jeden univerzální postup, který by byl správný. Každý titulkář si během své práce, vytváření titulků, a také zkušeností vytváří vlastní systém, který mu nejlépe vyhovuje.

⁵¹ Emailová korespondence s Věrou Strnadovou. [online], cit. 2012-21-3

⁵² Strnadová cit. 4

⁵³ HEJLOVÁ, Lenka. 2009. *České filmy mají titulky*. Ruce [online]. [cit. 2012-3-2]. Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/689-ceske-filmy-maji-titulky>>.

Některé fáze tedy může vynechat, některé sloučit dohromady a jiné si zase přidat.

Po získání **videozáznamu** s filmem nebo scénáře tohoto filmu, ke kterému mají být titulky vytvořeny, si titulkář tento záznam pustí (scénář přečte) a začíná nejprve **zápisem textu**, kdy zapisuje promluvy herců, popisy zvuků, ruchů i jejich zdroje a další informace. Zároveň zapisuje, kdo promluvil (pokud to není zřejmé z obrazu nebo chybí barevné odlišení titulků) nebo jak promluvil (např. nářečí). Obvykle si titulkář pouští film jen po malých kouscích a průběžně zapisuje několik slov v rozsahu přibližně jedné věty. Potom film zastaví a tentýž kousek vrátí pro kontrolu zpět, co je třeba, opraví a začne psát další kousek. Při náslechu je psaní titulků poměrně pracným způsobem pořizování jejich textu.

Poté pokračuje úpravou **textu do řádků titulků**. V této fázi titulkář převádí (nebo kopíruje) svůj napsaný text, který si zapsal během sledování filmu nebo ze scénáře do titulkovacích řádků. Úpravu (zápis) textu do titulků může provést v některých programech již při zápisu textu (při tomto způsobu vůbec nepracuje s textovým editorem).

Text musí být sestaven do řádků titulků při zachování určeného počtu obsazených míst v řádku, přičemž musí být zachována typografická pravidla (slova se na konci řádku nesmí dělit, předložky musí být u následujícího slova a titulek musí tvořit logický celek).

Co se napíše, je důležité také **zkontrolovat**, zda se během zápisu neudělal nějaký překlep nebo pravopisná chyba. Ještě jednou si titulkář přečte svůj text, který zaznamenal a opraví nesrovnalosti, které našel. Pokud si není jistý, může požádat o spolupráci korektora nebo si vypomoci nějakou odbornější publikací, například Pravidly českého pravopisu. I drobná chyba v titulcích (např. překlep) může porozumění textu divákovi se sluchovým postižením ztížit a zpomalit rychlost čtení, které pak následně zpomalí i přečtení další části titulku. Divák pak nestihne dočíst titulek a může mu uniknout smysl promluvy.

Vzhledem k většímu počtu postav ve filmu musí titulkář rozlišit mluvčí a tedy barevně rozlišit i text. V této fázi se **obarví titulky** podle toho, kdo zrovna ve filmu mluví. Každá postava má svou barvu, která jí zůstává od začátku až do konce filmu.

Po obarvení následuje **nasazení titulků do obrazu** neboli časová synchronizace titulků s filmem. Titulkář zadává časové kódy tak, aby se daný

titulek objevil v obraze ve správný čas a zůstal v něm přiměřenou dobu.

Synchronizace titulků s obrazem, má-li být udělána kvalitně, je nejsložitější část práce, zvláště u hraných filmů. Někdy je spád řeči tak rychlý, že je nutné na textu hodně zapracovat, aby se dialogy vešly do časového limitu. Často se musí uvažovat, jak příslušné místo zpracovat. V místech, kde mluví všichni rychle za sebou (nebo dokonce jeden přes druhého), text často vyžaduje několikeré přestrukturování, než se narazí na relativně optimální tvar, který se časově váže k obrazu a zachová přesný smysl sdělení.

Na závěr titulkář ještě provede **kontrolu doby zobrazení** každého titulku vzhledem k časové dispozici, tedy jestli se titulek objeví a zmizí ve správný čas nebo jestli je dostatek času na jeho přečtení (není-li čtecí rychlost příliš nízká nebo příliš vysoká). Titulkář se zabývá i tím, zda nepodáváme některou informaci příliš brzy nebo pozdě nebo zda některý titulek nepřesahuje přes stříh do další scény.⁵⁴

Při kontrole doby zobrazení můžeme u textu ještě posouvat čas začátku a konce objevení se titulku, zkracovat nebo prodlužovat promluvy, rozdělovat tiulky (jeden delší titulek na více kratších nebo naopak tiulky spojovat) atd.⁵⁵

---

⁵⁴ Strnadová, cit. 4

⁵⁵ POŠTA, Miroslav. *Titulkujeme profesionálně*. PRAHA: Apostrof, 2011, 155 s. ISBN 978-80-904887-9-3.

3.3 Metodika tvorby skrytých titulků

Titulky, o kterých budu dále mluvit, se přiřazují k filmu až s časovým odstupem – ze záznamu předtočených pořadů (řadíme sem filmy, seriály dále dokumenty, zábavné pořady atd.). Na jejich vytvoření má tedy titulkař určitý čas a taktéž vytvořené titulky se mohou ještě upravovat po nějakou dobu, než se odvysílají s filmem.

Skryté titulky se během vysílaného filmu nejčastěji zobrazují ve spodní části obrazu se zarovnáním doprostřed. Toto místo je především z důvodu čitelnosti a nezakrývání důležitých částí obrazu. Někdy se ještě můžeme setkat i s jiným zarovnáním (doleva, doprava) nebo i jiným umístěním titulků (nahore), a to zásluhou různých titulkařů nebo v chybě nastavení teletextu.

Protože je mnoho filmových druhů a žánrů, liší se titulky nejen počtem promluv, ale i rozdílnou obtížností. Neplatí, že čím je film kratší, tím je kratší i tvorba a počet titulků. Záleží na mnoha faktorech – na počtu a rychlosti střihu a také počtu promluv protagonistů. Zhotovení titulků k různým filmům o stejné časové stopáži trvá tedy pokaždé jinak dlouho.

Divák při sledování filmu čte pomaleji, než poslouchá, výsledný titulek se tedy musí přizpůsobit jeho rychlosti čtení. Úplný titulek o délce maximálně dvou řádků se objeví v obraze na zhruba pět až šest sekund. Co se týká prostoru, má překladatel k dispozici většinou 35 až 39 znaků na řádek (v ČT je obsazených řádků 35, v TV Nova a Barrandov je těchto míst 36) včetně všech větných znamének a mezer, v závislosti na šířce písmen, w je širší než i a také jsou další místa vyhrazena pro řídicí znaky (například barvení titulků). Úkolem titulkaře je tedy i často zkrátit text tak, aby se nezkrátil jeho obsah.⁵⁶

Text titulků se píše latinkou, aby jej mohl každý divák bez problémů a rychle přečíst, není tedy vhodné používání různých ozdobných typů písma. Nejčastěji se používá typ písma Courier New, ten má tu výhodu, že v něm mají všechna písmena, mezery i interpunkční znaménka stejnou šířku, a mohou tedy zaplnit všechna místa v řádku rovnoměrně. Titulky se většinou zobrazují na černém podkladě, a v jen velmi málo případech na podkladě modrém. Ze šesti základních barev titulků se používají především čtyři (bílá, žlutá, modrá,

---

⁵⁶ Pošta, cit. 42

zelená).⁵⁷

Text se dále píše ve formě vět, tj. velké písmeno na začátku a tečka (nebo jiný znak podle významu věty) na konci. Výjimku tvoří oznamování zvuků, ruchů atd., které budu popisovat níže.

Velikost písma často záleží na tom, jaká velikost je nastavena v titulkovacím softwaru, v teletextu je daná. Některé televize umožňují nastavit si ovladačem zvětšenou verzi titulků, což určitě ocení osoby s vadami zraku.

Hlavními zvukovými složkami ve filmu, které se pomocí titulků zaznamenávají, jsou promluvy postav, popisy zvukové stránky prostředí a dalších zvuků, které jsou významné pro děj (hudba a ruchy). ST jsou zobrazovány tak, že se objeví v závislosti na promluvě konkrétní postavy a poté se ztratí nebo jsou nahrazeny dalším titulkem.

Titulky bývají jednořádkové, dvouřádkové a občas i třířádkové. Titulky ve třech řádcích dáváme většinou tam, kde nelze text zkrátit, aniž bychom nějak poškodili důležitou informaci v titulku, anebo když je potřeba, aby titulek setrval v obraze delší dobu. Je potřeba ale dávat pozor, aby titulek nebyl zobrazen v okamžiku, kdy zakrývá nějaké důležité místo v obraze.⁵⁸

3.4 Zásady správné tvorby skrytých titulků

Pro správnou tvorbu skrytých titulků je potřeba znát některá pravidla, která by se měla dodržovat, aby byly titulky vytvořeny správně a plnily dobře svou funkci, tedy zprostředkovávaly neslyšícímu divákovi všechny potřebné informace, které nemůže díky ztrátě sluchu správně vnímat.

Jedná se zvláště o rozlišování hovořících postav, jazyk titulků, zápis číslovek, doprovodné zvuky a hudbu.

Protože se tvorbou a metodikou skrytých titulků v České republice, ale i na Slovensku, zabývá převážně Věra Strnadová, která má sama sluchovou vadu, vycházela jsem při zpracování níže uvedeného textu z její publikace *Problematika tvorby skrytých titulků k předtočeným pořadům*⁵⁹ a z informací,

---

⁵⁷ MARŠÁLKOVÁ, Jindra. *Možnosti a míra využití televizního vysílání u osob se sluchovým postižením*. Bakalářská práce, Fakulta pedagogická. Brno: Masarykova univerzita, 2010. Vedoucí bakalářské práce Lenka Hricová.

⁵⁸ Strnadová, cit. 4

⁵⁹ STRNADOVÁ, Věra.; KOPLÍK, Raimund. *Problematika tvorby skrytých titulků k předtočeným pořadům*. ČKTZJ, 2008, 230 s. ISBN 978-80-87218-21-1.

které mi osobně sdělila.

3.4.1 Rozlišování hovořících postav

Slyšící člověk dokáže rozpoznat jednotlivé postavy podle jejich hlasu, aniž by na tyto postavy musel vidět, protagonistův hlas má různou barvu, melodii nebo tempo, a tak slyšící divák celkem bezpečně ví, kdo a jakým způsobem právě hovoří. Člověk se sluchovým postižením ale tuto možnost rozpoznání nemá. V jednotlivých mluvčích se orientuje podle jejich tváře, pokud na ně právě vidí, a pokud postavy zrovna v záběru nejsou, má tuto situaci o hovořících postavách často nepřehlednou a postavy pak zaměňuje.

Přepis dialogů autorem titulků je záslužný, ale bez indikace hovořící postavy je naprosto nepostačující. Divák potřebuje vědět, kdo právě mluví, jinak bude zmaten (třeba, když je v obraze osob víc, nebo když je některá postava mimo obraz). A na přemýšlení, kdo z postav právě tuto větu v textu titulku řekl, není čas, titulek se vzápětí ztratí a děj filmu běží dál. Při uvedení promluv několika postav v jednom titulku bez jakékoliv indikace, si pak divák myslí, že se nejspíš filmová postava pomátla, protože najednou mluví úplně o něčem jiném, než mluvila předtím.

Příklad:

Je rozdíl mezi tímto zápisem:	a tímto:
Přijdu brzy.	-Přijdu brzy.
Už to vleču.	-Už to vleču.

V druhém způsobu zápisu divák poznává díky indikujícím pomlčkám, že hovoří dvě postavy. Zatímco v prvním to nelze s jistotou určit.

Při rozlišování hovořících postav musí titulkář filmové postavy mezi sebou dobře rozeznávat, což nebývá vždy úplně snadné, aby mohl s jistotou určovat, kdo právě konkrétní promluvu sděluje, a tu zapsat i s jejím nositelem do titulku.

Jednou možností, jak hovořící osoby v titulcích od sebe rozlišovat, je **použití pomlček**. Pomlčka slouží jako zástupný znak označení mluvící osoby. Když jsou promluvy dvou postav sdruženy do jednoho titulku, začátky promluv každé osoby se uvádí pomlčkami na začátku každé jejich promluvy.

Příklad:

fot. 2: Příklad indikace postav při použití pomlček

Pokud hovoří pouze jedna osoba, tak se její promluva do textu titulku píše většinou bez pomlčky. V tomto případě není nutné dále rozlišovat, kdo konkrétně mluví, protože to je zřejmé již z obrazu, kdy postava pohybuje ústy.

Příklad:

fot. 3: Příklad promluvy jedné osoby bez použití pomlčky

Indikující pomlčka se píše na začátku konkrétní promluvy, kdy postava začíná mluvit (před začáteční velké písmeno) a poté se pokračuje dál již bez mezery. Při počtu obsazovaných v titulkovacím řádku se tato pomlčka počítá za jedno písmeno, na to je potřeba myslet při psaní dlouhých slov, které pak mohou být nevhodně rozděleny do dalšího titulku.

Pomlčky lze psát kdekoli podle toho, kdy postavy hovoří, tj. ve dvouřádkovém titulku lze napsat pomlčku i na jednom řádku, usnadňuje to

vkládání textu promluv dvou nebo více osob do titulku. **Příklad:**

foto 4: Příklad zápisu promlček na jednom řádku

Další možností rozlišování postav v titulcích je **uvádění jejich jmen** na začátku promluvy. Titulkář si přitom musí zjistit, jak se která postava jmenuje (to je možné třeba ze scénáře, závěrečných titulků nebo ze sledování filmu, kde se během děje postavy oslovují jmény) a její jméno potom uvést vždy na začátku promluvy této konkrétní postavy. Jména postav se v titulku píše malými písmeny se začátečním velkým písmenem nebo všemi písmeny velkými, po jejich zapsání se za ně umísťuje dvojtečka. Vždy se píše před začátek promluvy, většinou ve stejné barvě jako je jejich promluva nebo se volí barva bílá.

Příklad:

foto 5: Příklad indikace postav při použití jejich jmen

Při některých situacích není potřeba postavy tak přesně rozlišovat, např. když jsou postavy jen okrajové, tedy ty, které se ve filmu objeví jen na krátkou dobu a nepatří mezi hlavní protagonisty, například prodavač v obchodě nebo anonymní skupina lidí, která spolu mluví (sdělují si informace), ale není až do takové míry důležité, kdo jakou promluvu sděluje. V tomto případě se jména osob psát nemusí a může se použít na začátku promluvy pomlčka nebo obecně jenom rozlišit mluvčího (pokud to je ze záběru možné): PRODAVAČ, MUŽ, ŽENA atd.

Kromě přímé promluvy protagonistů se ve filmu občas vyskytne situace, že si postava mluví pro sebe („v duchu“), anebo se děj odehrává ve vzpomínkách. Pokud nelze z kontextu situace odvodit, že promluva se odehrává pro sebe nebo ve vzpomínkách (většinou to je zřejmé již ze záběru), zapíše se do titulku. Text s nositelem promluvy se umístí před tento konkrétní hovor, například: BABIČČIN HLAS: (následuje hovor postavy)

3.4.1.1 Barvení titulků

V současné době se často k indikaci protagonistů využívá barvení titulků. Tato forma má jistě své klady, ale i zápory.⁶⁰ Barvení titulků slouží k rozlišování mluvících postav, díky tomu se mohou neslyšící diváci orientovat lépe v hovoru, když není na hovořící postavu přímo vidět nebo když je hovor příliš rychlý. Změnou barvy titulku neslyšící divák pochopí, že hovoří jiná osoba.

Barevné odlišení je i vhodné, když ve filmu někdo mluví mimo obraz. Zná-li divák barevné rozlišení promluvy dané osoby a nemá-li zrovna v této scéně stejnou barvu někdo jiný, na koho také není vidět, pak bez zvuku divák rozpozná, kdo kterou promluvu říká. To může pomoci, když postava třeba změní vzhled (například má převlek nebo se převtělí) a její hlas, i barva titulku, zůstává stejný.

V barvení titulků je možné využívat tyto barvy – černá, bílá, žlutá, červená, fialová, zelená, modrá a tmavě modrá. Vzhledem k větší přehlednosti a lepšímu čtení bývají ale využívány především tyto čtyři barvy – bílá, žlutá, zelená, modrá. Barevný text je pak umístěn v obraze na černém podkladě.

---

⁶⁰ Někdy se lze setkat s názory starších osob, že čtení textu promluv různých barev je pro ně náročné, z hlediska únavy zraku

Takové titulky se snáze čtou a dobře se i zobrazují na teletextu. Při závěrečné kontrole titulků je potřeba zkontrolovat, zda barva titulků příliš nesplývá s černým pozadím (například při použití tmavě modré barvy), což by znamenalo zhoršenou čitelnost textu. Při počtu obsazovaných míst v titulku, podobně jako při použití indikujících pomlček, každá změna barvy titulku v titulkovacím řádku ubere jeden znak.

Jak rozdělovat barvy podle postav

Titulkář při výběru určité barvy, kterou bude posléze postava mít, bere často v potaz, kdo s kým a jak často mluví, aby se nestalo, že budou ve stejné chvíli spolu mluvit dvě osoby, které mají stejnou barvu. Barva, která je určena dané postavě, jí zůstává stejná od začátku až do konce filmu. To je o dost jednodušší u těch děl, kde je postav málo. Platí, že ve filmu má konkrétní postava (především hlavní) svou barvu, ať ji je vidět v obraze či nikoliv (většinou se přiděluje barva zelená, žlutá atd.). Rozhodně neplatí, že ženským postavám dáváme barvy dívčí (žlutá, červená atd.) a mužským postavám zase barvy chlapecké (modrá, zelená atd.). Okrajovým postavám se potom dávají barvy neutrální, například bílá.

Někdy se ale může přesto stát, že budou hovořit spolu dvě postavy, které mají stejnou barvu, potom přiřadíme navíc informaci, kdo s kým mluví – indikace postav (uvedení jména nebo označení postavy pomlčkou).

Kdo má jakou barvu titulku, se divák dozvídá na začátku filmu, kde by to mělo být uvedeno. Ne, vždy si to však lze, během této krátké chvíle, zapamatovat. Během filmového děje si divák ale tyto informace většinou opakovaně ozřejmí a barva titulků mu pak může pomoci při rychlém střídání promluv, kdy takto na první pohled vidí, že mluví někdo jiný a nemůže zaměnit dialog dvou postav za promluvu jedné osoby.

Použití bílé barvy na černém podkladě se čte většinou velmi dobře, u černobílých filmů ale může splývat s pozadím, a tak, pokud to je možné, se volí barva titulků jiná. Často se používá barva žlutá, zelená nebo modrá, pro osoby, jež mají nejčastěji promluvy. Bílá barva se potom volí pro okrajové postavy, tedy ty, které mají promluvu nejméně.

Příklad:

fot. 6: Příklad barvení titulků

3.4.2 Barva titulků u doprovodných zvuků

Tak jako se dává barva konkrétním postavám a jejich promluvám, přiřazujeme barvu i k dalším informacím uvedeným v titulku, například doprovodným zvukům. Barva titulků označující doprovodné zvuky má většinou barvu bílou a u černobílých filmů to bývá často barva modrá, mohou však být použity i barvy jiné. Jejich barva by však neměla být stejná jako barevné rozlišení některé z hlavních postav.

Pokud píšeme zvukovou charakterizaci promluvy některé postavy, napíšeme ji na začátek (před text promluvy) stejnou barvou jako je promluva, nebo velkým písmem v bílé barvě (například – KOKTÁ, ZPÍVÁ atd.).

Ilustrující příklad názoru neslyšícího uživatele na barvení titulků:

„U filmů, kde není vidět, kdo mluví, nebo když vypráví třeba dva vypravěči a není na ně vidět, tak jsou barva moc dobrá věc. Člověk musí dostat všechny informace. Vyhovuje mi střídání nejběžnějších barev, jako je písmo žluté, světle modré, zelené a bílé. Mě osobně nejvíce vyhovuje žlutá a světle modrá. Pozadí by podle mne vždy mělo být černé, je to už taková tradice. U nás se používají jen tyhle barvy, co jsem psal. Rozhodně u nás nevidíme třeba červené písmo na modrém pozadí nebo modré na zeleném pozadí, atd. tohle by oči tedy unavovalo. Ty 4 barvy (bílá, žlutá, modrá, zelená), na černém pozadí, které se používají u nás, to je docela střídme. Ani červenou a fialovou na českých

*programech už to tolik nevidám, jen občas, ale to za chvíli zmizí.*⁶¹

3.4.3 Jazyk titulků

Zprostředkovatelem mluveného slova ve filmu je filmová postava, která je současně i aktérem obrazového sdělení. Její hlas, kterým v ději promlouvá, je jedním z prvků hereckého výrazu. Protože jazyk, kterým postava mluví, má svůj účel a dotváří její charakter, sociální postavení, kolorit prostředí, ve kterém působí, nebo i situaci ve které se zrovna nalézá, je důležité zanechat i ji v zápise do titulku.

Příklad:

fot 7: Příklad správně zapsaného textu

Při zápise promluvy postavy do titulku se postupuje, podobně jako kdyby se psali věty, tj. na začátku promluvy se uvádí velké písmeno, poté se pokračuje malými písmeny a na jejím konci se uvádí tečku nebo jiný znak, podle toho jaký má mít věta (promluva) význam.

Diváci požadují, co nejbližší záznam mluvené řeči. Co nejpřesnější záznam toho, jak postavy mluví, se volí i proto, že někteří diváci umí celkem dobře odezírat, navíc velká skupina diváků, jak bylo uvedeno výše, je osob nedoslýchavých. Takže si vypomáhají titulkem při neporozumění některého slova a promluvy filmových postav jinak vnímají sluchem. Dle pohybů rtů herce

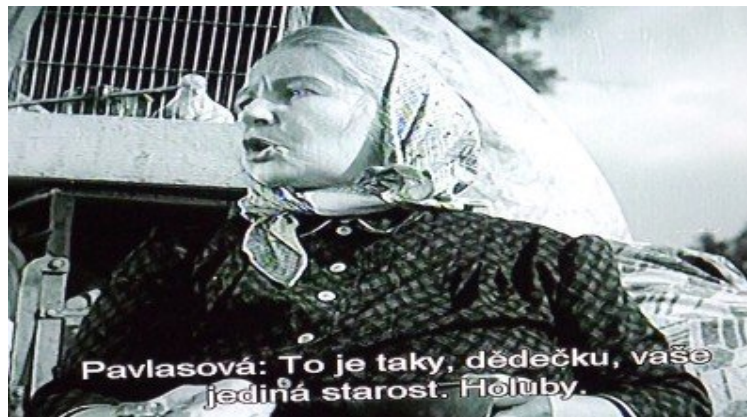
⁶¹ MARTIN. Diskuze. [online]. pub. 4. dubna 2009, [cit. 2012-3-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.kochlear.unas.cz/forum/index.php?action=vthread&forum=3&topic=979&page=1>>.

si tedy dokážou v mnoha případech odvodit, o čem se právě jedná a při upravení titulku do spisovnější podoby se pak může titulkař setkat s kritikou, že to neodpovídá reálné promluvě.

Doslovný přepis promluvy nelze dodržet vždy, u některých filmů, ve kterých je rychlý střih a postavy mluví rychle, není možné zaznamenat do titulku vše, co je řečeno. Někdy začíná promluva ještě v předcházejícím obraze, o něco dříve, než je záběr na mluvčího (scény se tak vzájemně prolínají, ale pro skryté titulky je to kontraproduktivní). Autor skrytých titulků pak musí text zkrátit, aby jej divák stihl přečíst. Při zkracování textu je důležité mít na paměti, že se sice krátí text, ale nemění se obsah sdělení, ten musí zůstat stále stejný.

V zápise se také uvádí i všechna interpunkční znaménka a správná gramatika. Autor skrytých titulků musí dbát na všechny aspekty zápisu, tedy nejen na správnou gramatiku, ale i správně napsaná cizí jména, místopisné názvy a odbornou terminologii, kterou je často potřeba vyhledávat na internetu nebo chybí v odborných publikacích.

Příklad:

foto. 8: Text v zápise by měl být gramaticky správně!

3.4.3.1 Nespisovný a hovorový jazyk

Asi se v dnešní době málokdy ve filmech ze současnosti setkáme, aby ztvárněný pubescent promlouval mezi svými vrstevníky spisovnými tvary českého jazyka, motorce říkal motocykl nebo o flašce piva mluvil jako o láhvi zlatavého moku. Pokud postava hovoří nespisovným nebo hovorovým jazykem, tento tvar se zanechává i v titulcích a nepřepisuje se do tvaru spisovného. Režisér měl nejspíš důvod, aby takto postava mluvila, a v dnešní době je

hovorový způsob mluvy běžnější než forma spisovná. Zároveň díky tomu sluchově postižení diváci poznávají běžnou mluvenou češtinu, kterou se většinou hovoří.

Současně se ponechávají i nespisovné hláskotvorné tvary jazyka, jako jsou například polívka, brejle nebo koncovky slov zaměňujících e za i, y (například To je ale pěkné / To je ale pěkný) a další.

Příklad:

fot. 9: Příklad užití nespisovné a hovorové češtiny

3.4.3.2 Dialekty

Jak bylo řečeno, způsob vyjádření se liší i díky koloritu prostředí a jednotlivým dialektům, se kterými se můžeme v různých oblastech České republiky setkat (moravština, ostravština atd.). I když obsah promluvy zůstává stejný, je vždy velký rozdíl mezi formou, jakou je toto sdělení podáno. Například ve filmu *Bobule*, ve scéně, kdy se obyvatelé z Moravy ptají řidiče zastavujícího auta „Z kama si?“ a on se tváří nechápavě a nerozumí jim, co mu chtějí říci. Pokud by bylo uvedeno v titulcích česky upravené „Odkud jsi?“ Divák by nerozuměl řidičově nechápavé reakci, když přeci musí tuto zřejmou otázku pochopit.

Podobný případ je i v historických filmech, kde ztvárněné osoby mluví spisovným, někdy až květnatým jazykem, a používají výrazy na danou dobu běžné. Opět se tento styl mluvy zaznamenává i do titulků, protože konstatuje jazyk a chování v určité historické etapě. Promluvy se ponechávají tak, jak byly řečeny, tj. dle filmové předlohy. Neslyšící diváci díky tomu poznávají různé

aspekty jazyka v časových obdobích.

Příklad:

fol. 10: Příklad zápisu promluvy z historického filmu

Námítka, že při uvedení promluvy v nějakém nářečí (třeba i cizí řeči) nebo z historického období, neslyšící diváci neporozumí konkrétnímu sdělení, co tím chtěla osoba říci, není oprávněná. I slyšící diváci často některým promluvám nerozumí a také jim tato neinformovanost není ulehčena. Neslyšící diváci si přejí mít, pokud je to možné, stejné podmínky zážitku z filmové předlohy jako diváci intaktní.

3.4.3.3 Cizojazyčné promluvy

V české kinematografii se můžeme setkat i s cizojazyčným hovorem. Titulkář zapisuje mluvu cizinců, například když se učí česky, nebo naopak, když se postava učí mluvit cizím jazykem nebo se snaží určitý jazyk napodobit. Většinou je při této činnosti mluva „komolena“. Proto je třeba na tuto skutečnost upozornit. Pokud je to zřejmé již z kontextu, potom se upozornění psát nemusí a titulkář zapíše přímo fonetickou podobu promluvy. Například fonetický (výslovnostní) záznam lámané němčiny: -Mutr odr Vatr.

Pokud se cizinec snaží mluvit česky a úplně se mu to nedaří, navíc si zachovává přízvuk. Je možné při prvním výskytu jeho promluvy uvést: „MLUVÍ LÁMANĚ ČESKY“ nebo u přízvuku uvést například „RUSKÝ PŘÍZVUK“, upozornění na tuto skutečnost stačí ale jen napoprvé, aby byl divák uveden do kontextu, a pak stačí psát dále vše foneticky bez dalších upozornění.

Postava cizince, v některých okamžicích, může ve filmu mluvit i svým rodným jazykem například japonsky. Promluva v rodné řeči (u které se předpokládá, že by jí divák porozuměl), pokud není přeložena do otevřených titulků, má většinou svůj záměr pro děj a zůstává i v titulcích nepřeložena. Zaznamenává se jako – „PROMLUVA V CIZÍM JAZYCE / MLUVÍ JAPONSKY...

Některé cizí texty, které obsahují důležitou významovou složku a kde by se dalo porozumění divákem předpokládat, například kratší fráze slovensky, rusky, ale i třeba německy, také nebývají v otevřených titulcích přeloženy. Překlad takové promluvy do češtiny by setřel určitý prvek v ději. Tvůrci záměrně větu nepřeložili. Větu titulkář tedy napíše do titulků v původním znění. Autor skrytých titulků musí zjistit, jak se správně text v konkrétním případě zapisuje. Většinou si odposlouchaný text napíše, tak jak slyší a pak pátrá po jeho správném gramatickém napsání.

Příklad:

foto. 11: Příklad správně gramaticky napsaného textu v němčině

3.4.3.4 Zápis, kdy není hovor slyšet

Pokud mluví mnoho osob najednou a není jim rozumět, zapíše se tato okolnost do titulku, způsob napsání může být – NENÍ ROZUMĚT nebo (šum hovoru). Vždy jde o to, aby divák poznal, že hovoru není rozumět a jemu tím neunikly důležité informace v promluvách. Pokud by titulkář tuto informaci při této scéně nevedl, mohl by si neslyšící divák myslet, že postavy o něčem důležitém hovoří a titulkář to jen zapomněl zapsat. Tato charakterizace okolnosti hovoru se do titulku zapisuje velkými písmeny nebo malými písmeny

v závorkách.

Příklad:

foto. 12: Příklad zápisu, kdy není rozumět hovoru

Podobný zápis se volí i při záběru, kdy postava hovoří do telefonu a na jeho druhém konci není nic slyšet. Je slyšet jenom hovor jedné telefonující osoby, a tento hovor se také zapíše do titulků. „Hovor“ z druhého konce, kde je ticho se do zápisu uvede – V TELEFONU TICHU nebo NIKDO SE NEOZÝVÁ

3.4.3.5 Vulgární slova

Vulgární slova patří, především v této době, už mezi téměř hovorové výrazy. Postavy ve filmu je používají při oslovení, dání najevo svého postoje, při afektivních situacích a některé výroky promlouvané herci, ve kterých jsou vulgární slova, se vžila ve společnosti jako už známé a oblíbené úsloví, hraničící se záměnou s českými příslovími.

V titulcích se ponechávají sdělené vulgarismy, které často dokládají charakter postav nebo prožívanou konkrétní situaci, například opilý hospodský rváč se základním vzděláním nejspíš nebude mluvit akademickým jazykem. Dříve byla úprava vulgarismů do slušných výrazů v titulcích důsledně prováděna, dokonce to bylo nařízeno vedením, aby byli diváci chráněni před hrubostí. Sami neslyšící diváci ale chtěli a požadovali, aby bylo uváděno to, co se ve zvukové filmové složce opravdu odehrává, tedy i sprostá slova.

Příklad:

fot. 13: Příklad použití vulgárního výrazu, který je ponechán i v titulku

Ilustrační příklad, jak mohou mít sluchově postižení zkreslené informace o vyjadřování intaktní společnosti:

Moje známá sluchově postižená mi vyprávěla, že už od mládí neznala slangové výrazy a toto se dozvěděla až mnohem později téměř až ve středním věku. Byla velice překvapená, žila v domnění, že se všude lidé vyjadřují slušně a pravopisně ... Smáli se jí, že to nevěděla. Jde o takové běžné výrazy - např. teplouš... atd.⁶²

Jeanie 23. 8.2010

3.4.4 Zápís číslovek

Číslovky se zapisují zpravidla číslicí, aby se usnadnilo jejich přečtení i zkrátila délka titulku. Takto se v zápisu uvádí letopočty (1348), rozmezí let (1939-1945) nebo časové údaje (ve 14 hodin).

Římské číslice se ponechávají u těch slov, u kterých to je zvykem (Benedict XVI., Karel IV. atd.).

⁶² Jeanie. Diskuze [online]. pub. 2010, [cit. 2012-2-3]. Dostupné z WWW: <<http://www.kochlear.unas.cz/forum/index.php?action=vthread&forum=3&topic=1202>>.

Příklad:

fol. 14: Příklad nesprávného zápisu číslovky

Příklad:

fol. 15: Příklad správného zápisu číslovky

3.4.5 Doprovodné zvuky

Ruchy a doprovodné zvuky doprovázejí obrazový děj a dotvářejí prostředí, ve kterém se děj odehrává, vytvářejí v něm zvukovou kulisu. Některé zvuky, které divák zná, vyvolávají v jeho psychice téměř stejné významové asociace jako verbální řeč. Neznámé zvuky zase naopak upoutávají divákovu pozornost a podněcují jeho zvědavost.

Pro slyšící diváky to jsou „automatické“ informace, které si třeba ani neuvědomí. Pro neslyšící ale jsou tyto informace důležité, jež pro ně indikují

nějaké souvislosti ve filmu a porozumění v ději.

Zvuky v titulcích se nepíše vždy, když je něco slyšet, ale oznamují se, pokud dotvářejí nějaký důležitý znak ve filmovém obraze, mají význam pro další děj nebo upozorňují na přítomnost někoho, kdo není zatím vidět.

V úvahu je ale třeba brát všechny souvislosti. Platí, že když je původce zvuku vidět, je zbytečné jej zapisovat.

Například při scéně na střelnici je zbytečné zapisovat STŘELBA, tu divák vidí. Když však zazní střelba vedle v místnosti, kam není vidět, potom se do titulku zapíše.

Jiný příklad nastává, když si dvě kamarádky povídají a najednou se jedna otočí od druhé a odběhne mimo záběr. Chvilí divák neví důvod tohoto zmizení z obrazu. Až za chvíli se dozvídá, že někdo zvonil a ona běžela otevřít. Této chvíli, kdy divák neví, co se stalo, šlo předejít jednoduchým sdělením v titulku ZVONEK U DVEŘÍ.

Oznamovací zvuky, které ve filmu zazní, titulkář píše do titulku, co nejvíce stručně. Příklad: (zvoní telefon) nebo (mobil). Jejich zápis odlišuje v zápise do titulku tak, aby se nepletly s ostatními sděleními, promluvami. Tedy malými písmeny v kulatých závorkách nebo velkými písmeny bez závorek, a také za nimi nepíše tečku. Příklad zápisu zvuku střelby do titulku: (střelba) nebo STŘELBA.

Příklad:

foto. 16: Příklad zápisu doprovodného zvuku

Při zápisu se taktéž používá tvaru podstatného jména slovesného. Oznamování zvuků se umisťuje i mezi text promluvy postavy (na začátek, doprostřed nebo na konec). Příklad: Čekala jsem na něho (zvoní telefon) celou noc.

3.4.5.1 Neočekávané zvuky

Do titulků se zaznamenávají i ty zvuky, které naopak nenastanou, například je vidět, jak protagonista vystřelil z pistole, ale pistole cvakla na prázdno, potom se tato informace do titulku zaznamená. Další příklad najdeme ve filmu Hlídač č. 47, kdy hlídač Douša přestane slyšet a chce se o tom přesvědčit, a proto tluče do kolejnice. Žádný zvuk však, přes bití do kolejnice, není slyšet. Opět by tuto informaci měl titulkář zapsat do titulku **NENÍ NIC SLYŠET**.

Příklad jiného zvuku, než je ve skutečnosti a který divák očekává, můžeme najít i v mnoha pohádkách, kde je například očarovaná postava, která mluví jiným hlasem (dívka mluví změněným hlasem – **MUŽSKÝM HLASEM**: však se brzy vrátíš.) nebo kde zvířata mají nadpřirozené schopnosti (kůň hovoří k Bajajovi – **KUŇ MLUVÍ LIDSKÝM HLASEM**: já ti jenom radím, bratříčku). Zvuky, které by divák nečekal, se opět zapíší do titulku, protože dávají divákovi důležitou informaci o odehrávající se situaci.

Změna podoby hlasu může být naopak i úmysl postavy. V některých filmech (například detektivních) postava mluvící do telefonu, pozmění svůj hlas, aby ji druhá postava nepoznala. I tato změna se zaznamená, protože to vypovídá o situaci, ve které tato postava je.

Zvuky, jež mají v konkrétní situaci upozornit na přítomnost někoho, kdo prozatím není v záběru vidět (například cvaknutí dveří) a má-li to nějaký vztah k ději, musí to titulkář do titulku taktéž zapsat. Informují diváka o reakci zobrazené postavy a napovídají o dalším ději.

Zapíšu se i charakterizace zvukových projevů (pokud mají nějaký vztah k ději), například klepání na dveře, které může mít několik podob, zlehka, důrazně, opakované nebo jako signál smlouvaného hesla.

Příklad:

foť. 17: Příklad zápisu zvuku, který upozorňuje na přítomnost druhé osoby

Ruchy ve filmu mívají dvojitý význam, jednak dokreslují prostředí, aby působilo reálně (například hluk na dálnici) a potom je nemá smysl uvádět do titulků, protože neslyšícího člověka na nic neupozorňují a mohli by odvádět pozornost od obrazu. Ruchy, které dokreslují prostředí, ale zapíšeme, pokud jsou tyto zvuky neočekávané a do konkrétní situace normálně nepatří. Jsou použity při jiné příležitosti a liší se od předpokládaných zvuků, čteně se toto vyskytuje ve filmu Případ pro začínajícího kata (r. Pavel Juráček).

A jednak zvuky významové, ty souvisejí s dějem a někdy přímo obsahují nějaké důležité sdělení. Do nich můžeme například řadit zvuky, které evokují strach a napětí třeba v hororech.

Pokud doprovodný zvuk indikuje určité napětí nebo naopak odlehčení v konkrétní situaci, zapíše se do titulku. Například ve filmu Král Šumavy při čekání Karla na Marii je slyšet hučení telegrafních drátů, které znamená anticipaci nebezpečí a napětí. Protože tato okolnost dodává chvíli dramatickou atmosféru, měla by být i v titulku.

Dalšími jsou zvuky, které zprostředkovávají orientaci v prostoru, v konkrétní situaci nebo upozorňují na činnost.

Příklad:

fol. 18: Příklad zápisu zvuku informujícího o momentální situaci

3.4.5.2 Emoce

Autor skrytých titulků nezaznamenává jen promluvy postav, ale také způsob jak byly tyto promluvy sděleny, jejich citové zabarvení (tj. zabarvení hlasu, výška hlasu atd.), pokud mají nějaký vztah k ději filmu a není to možné z obrazu nebo kontextu odvodit. Pokud tedy postava sděluje repliku například zamilovaně, něžně nebo výhružně, zapisuje je autor titulků také. Například je záběr na dítě, které hledá osobu, která někde v bytě pláče. Zapiše se tedy do titulku PLÁČ. Oproti tomu, pokud však je třeba záběr na osobu, která při pohledu na fotografii pláče, je zbytečné tuto emoci zapisovat, protože to je zřejmé již z obrazu, který divák vidí.

Opět se zapisuje podoba zvuků, a ne popis toho, co člověk v obraze dělá. Emoční zabarvení se odlišuje od ostatního písma, stejně jako zápis zvuků, tedy velkými bílými písmeny před promluvou, nebo malým písmem v kulatých závorkách (zde je možné použít i jinou barvu) anebo stejným způsobem jako když se zapisuje zvuk. Volí se tedy podstatné jméno, a ne sloveso SMÍCH, PLÁČ atd.

Příklad:

Při zapisování zvuků do titulků musí autor skrytých titulků dávat pozor, aby nezapisoval vše, co ve filmu zaslechne a množství zvuků nebylo příliš nadbytečné. Neslyšící divák by tak nedělal téměř nic jiného, než stále četl titulky.

Příklad:

foť. 19: Příklad špatného zápisu doprovodného zvuku. Informace o tomto zvuku není nijak podstatná pro probíhající ani následující děj

3.4.6 Hudba

Hudba a písně dodávají hudební ráz filmu. Kromě doprovodných zvuků můžeme ve filmu slyšet i hudební motivy, které často zajišťují emocionální účinek mezi divákem a obrazovým dějem.

U většiny diváků tak působí citově, kdy vyjadřuje nejrůznější emoce jednajících osob, které vidí v obraze. Dovoluje nám tak nahlédnout do jejich života, ve kterém prožívají události, které je ovlivní v jejich dalším životě a ději. Hudba nezůstává ale jen u pocitů, může dokonce interpretovat i jednání, které anticipuje následující události.

Hudební motiv může podbarvovat některé informace a za některých určitých okolností může změnit i jejich význam. Hudba se většinou řídí tím, co se paralelně odehrává ve filmovém obraze a někdy může i komentovat nebo sdělovat vlastní pojetí toho, co vidíme.

Hudba zároveň zdůrazňuje a označuje i kolorit určité doby (například historické atd.), oblasti a země nebo sociální vrstvy (společnost snobů). A také některých tradic.

U filmů, kde je významotvornou složkou hudba (ne jen jako hudební podkres), musí autor výstižně popisovat její charakter, a ani to zdaleka není mechanická práce.

Hudba tedy může mít širokou škálu možností, ale pro neslyšícího diváka je zapotřebí vybírat jen ty hudební motivy, které jsou nějakým způsobem důležité.

Hudba, podobně jako doprovodné zvuky, se nezapisuje do titulků vždy. Titulkář se snaží vyvarovat tomu, aby nebyl zapsán hudební motiv, který nemá nějaký vztah k ději.

Je naprosto zbytečné hlásit divákovi se sluchovým postižením každý hudební předěl či hudební znělku oddělující jednotlivé scény ve filmu. Takových informací by bylo potom v titulcích mnoho a rušily by výsledný dojem z filmu.

Pravidlem je, že pokud hudba ozřejmí nebo ovlivní vývoj děje, je specificky výmluvná, nebo specifikuje druh či význam hudby, potom je ji potřeba uvést i s její přesnou specifikací.

Opět platí pravidlo, že pokud se vidí původce hudby v obraze, nemusí se zapisovat. Pokud je v záběru houslista, který právě hraje na housle, nikdy se nepíše HRAJE NA HOUSLE nebo HUDBA. Tato okolnost je na plátně vidět. Ale

jestliže je hudba (houslistova hra na housle) něčím výjimečná a má přímý vztah k ději, pak se tato informace neslyšícímu divákovi zprostředkuje. Takovou výjimečnou informací může být například informace – pokud se vztahuje k dalšímu ději, který bude probíhat, jakou konkrétní skladbu interpret hraje, například Mozartovu skladbu Ukolébavku – HRAJE MOZARTOVU UKOLÉBAVKU.

Neslyšícímu divákovi se zprostředkovává i kvalita interpretace hudby a její způsob HRAJE FALEŠNĚ, HRAJE ČISTĚ, HRA S PŘEHMATY atd. Tyto informace divákovi vypovídají o schopnostech (někdy i o charakteru) postavy.

Příklad:

fol. 20: Příklad zápisu o způsobu interpretace hudby

Do titulků se zaznamenává i hudební motiv, během něhož se odehrávají změny, které naznačují zvrát v příběhu (například HUDBA PŘESTALA HRÁT) a taktéž hudbu, která naznačuje změny v prostředí, nebo když se postava ve filmu podle hudby v prostředí orientuje (například když stojí chlapec za dveřmi, za nimiž je slyšet hlasitá hudba, hlasitá hudba mu slouží k orientaci, že je někdo doma).

Hudební motiv se blíže specifikuje, pokud má nějaký vztah k ději, v televizi hraje STÁTNÍ HYMNA ČR.

Příklad:

fot. 21: Příklad správně zapsané hudby

Hudební motivy se píší do titulku velkým písmem s tečkou na konci nebo malým písmem v závorce, taktéž s tečkou na konci.

3.4.6.1 Písně

Podobné to je s písněmi ve filmu, ty opět mohou indikovat emocionální stav postavy, z některých zvukových projevů lze odvodit její momentální psychický stav (veselé pobrukování například signalizuje veselou náladu), nebo mohou posouvat děj dále.

Pokud není přímý záběr na zpívající osobu (například si zpívá ve sprše a divák na ni nevidí), ale je tato okolnost důležitá, oznámení zpěvu se zapíše. Pokud je však jasně v záběru vidět, že postava zpívá, nemusí se to do titulku psát. Neslyšící divák je schopný odvodit okolnost díky typickému otvírání úst, tuto okolnost zcela jistě odvodí. Do titulku se ale zapíše text písně (pokud tedy při poslechu titulkař rozumí slovům). Mnoho sluchově postižených diváků, především těch nedoslýchavých, písně zná a jsou vděční za tuto bližší informaci, díky níž si mohou i na některé písně zavzpomínat. Navíc v mnoha filmech bývají slova v písni důležitá pro odehrávající se filmový děj.

Příklad:

fol. 22: Příklad zápisu textu písně

Stejně jako u hudby zapisuje se v písních i kvalita zpěvákovi interpretace (například postava zpívá ve sboru falešně a všichni se otáčejí, zapíšeme tedy – ZPÍVÁ FALEŠNĚ).

U zaznamenávání textu písně, většinou není potřeba text zkracovat, protože je díky delším koncovým slabikám dostatek času na jeho zobrazení. Titulek se zpívaným textem by měl zůstat na obrazovce tak dlouho, dokud postava ve filmu příslušný text v titulku nedozpívá (pokud tedy postava protahuje koncové *á* ve slova milá, necháme titulek tak dlouho, dokud toto slovo zcela nedořekne, nedozpívá).

Text písně se tedy zaznamenává, tak jak ho titulkář slyší, rozhodně by neměl měnit text písniček, aby se to divákovi lépe četlo (například překládat slovenské písničky do češtiny nebo upravovat slova v lidových písních).

3.4.6.2 Píseň v cizím jazyce

I v českých filmech, především ve filmech natočených po roce 1989 (v období předtím se můžeme zase setkat s písněmi v ruském jazyce), se často objevují písně v cizím jazyce. Tato informace by se měla neslyšícím divákům taktéž poskytnout, pro píseň v angličtině se může zapsat – PÍSEŇ V ANGLIČTINĚ nebo ANGLICKÁ PÍSEŇ. Správný titulkář by měl ale do titulku zapsat i text zpívané písně v tomto jazyce. Mnoho osob, které titulky budou číst, jsou nedoslýchaví a cizí jazyk ovládají, nebo se ho mohou touto formou alespoň

trochu naučit. Zápis textu písně je podobný jako u cizojazyčných textů promluvy. Autor skrytých titulků si nejprve v pracovní verzi při náslechu zapíše, jak slova slyší a potom je správně gramaticky vyhledá. Při této činnosti mu může velmi pomoci internet (často na něm můžeme nalézt texty písní), cizojazyčný slovník anebo osoba zabývající se konkrétním jazykem, který zrovna potřebujeme (osoba, která má vystudovaný německý či anglický jazyk atd.). Gramaticky správný text poté zapíše do řádků titulku.

Autor skrytých titulků ale také nemůže umět všechno, pokud nemá možnost text písně v psané podobě získat a konkrétní jazyk neovládá, pořizovat text pouze z odposlechu je velmi riskantní. V této situaci stačí pouze uvést PÍSEŇ V ... (doplní se konkrétní jazyk) a další text dále neuvádět.

3.5 Možnosti zvýšení kvality skrytých titulků

Zda televizní stanice plní zákonnou povinnost opatřovat pořady skrytými titulky, sleduje Komise pro skryté titulky při organizaci ASNEP. Tato komise, jejímiž členy jsou osoby, které se titulky již delší dobu zabývají, nadále kontroluje kvalitu vysílaných titulků, odstraňuje v nich chyby, poskytuje autorům skrytých titulků konzultace a taktéž se podílí na tvorbě metodiky skrytých titulků.⁶³ V současné době neexistuje v Čechách žádná zastřešující organizace, která by sdružovala jednotlivé titulkáře a tím pomáhala zvyšovat kvalitu vytvářených titulků. Osoby vytvářející titulky často nejsou v kontaktu a ani o sobě navzájem nevědí. Při fungování některé organizace nebo alespoň některé z neformálních skupin na sociálních sítích či diskusních fórech, by si mohli její členové předávat své poznatky, diskutovat o problémech, se kterými se během své činnosti setkávají a tím svou práci postupně zdokonalovat. Většina titulkářů chce svou činnost provádět a plnit důsledně a snaží se o maximální přizpůsobení potřebám sluchově postižených. Avšak, ne vždy se jim to úplně daří, zvláště na začátku své titulkovací profese, když nemají se skrytými titulky ještě tolik zkušeností. Dělají pak často chyby a tak se málokdy zvděčí všem divákům. Výměna poznatků ve skupině zabývající se společnou činností by mohla být, alespoň z počátku, fungujícím řešením.

---

⁶³ Komise pro skryté titulky. [online]. pub. 2008, posl. revize 2.7.2011 [cit. 2012-3-3]. Dostupné z WWW: <<http://www.asnep.cz/KST.html>>.

Přispívat a konzultovat s titulkáři by taktéž mohli i jednotliví neslyšící a tím by se zlepšila možnost vzájemné výměny názorů na různá problematická místa v titulcích.

Nadále je v Čechách nedostatek odborných publikací, které by se vytvářením ST, především z praktického (metodologického) hlediska, zabývaly. Můžeme jmenovat pouze například knihu Problematika tvorby skrytých titulků k předtočeným pořadům autorů Věry Strnadové a Raimunda Koplíka, několik článků v periodiku GONG a několik studentských prací, které se však titulcům věnují spíše po stránce teoretické. Další možností získání praxe a zkušeností by byla realizace kurzů věnujících se praktické tvorbě ST. Možnost zúčastnit se nějakého kurzu v tomto duchu, by mohla být motivací pro další titulkovací činnost.

Při zhlédnutí filmu najdeme jméno titulkáře, který ST u konkrétního filmu vytvářel, na konci závěrečných titulků. Pokud však chceme jeho jméno vyhledat v předstihu nebo naopak po delší době, kdy byl konkrétní film promítán, je to téměř nemožné. Jméno titulkáře není uvedeno v tiskové podobě televizních programů ani v podobě programů na internetu. Možnost zjistit si autora skrytých titulků v předstihu nebo po časové odmlce, by mělo být ale však samozřejmostí.

Do budoucna je velkou otázkou, jak budou skryté titulky nebo jiné úpravy filmového obrazu vypadat. S nastupující érou 3D a 4D filmů budou tyto úpravy komplikovanější jak z hlediska technického, tak i finančního. Do této doby se nikdo zatím nezabýval, a pokud je mi známo, ani nevyzkoušel, jak tyto filmy do budoucna zpřístupnit neslyšícím divákům. Vzhledem ale k technickému pokroku, který jde stále dopředu, lze očekávat, že bude snaha najít i jiné způsoby, které divákovi zpřístupní všechny složky filmu. Otázkou však zůstává, jak budou tyto způsoby úspěšné.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila nastínit a dokázat, že možnost některé z uvedených úprav filmového obrazu je důležitá a v dnešní době, kdy je často prosazována myšlenka integrace a zpřístupnění informací pro široké spektrum osob, ji osobně považuji i za nezbytnou.

Samotnou práci jsem se snažila koncipovat od teoretických poznatků k praktickému uplatnění, kdy jsem se snažila probrané téma názorně předvést pomocí obrázků nebo ilustračních příkladů pro větší názornost a srozumitelnost. A pokud to bylo jen trochu možné, snažila jsem se sama si osobně vyzkoušet jednotlivé kroky tvorby titulků a nastínit možná pro a proti.

Současná situace úprav filmového obrazu pomocí skrytých titulků nebo tlumočení do znakového jazyka v Čechách není relativně tak špatná, ale určitě by šlo a je zapotřebí ji stále zlepšovat. Legislativní opatření v současnosti zajišťuje povinnost úpravy filmového obrazu pro osoby se sluchovým postižením, neřeší se však, jaká je jeho kvalita. Pro stále stoupající počet osob, kterým se sluch zhoršuje, je tato otázka, čím dál více aktuální zvláště, když je v dnešní době díky technickému zajištění poměrně snadno realizovatelná.

Podnětem k dalšímu zlepšení této situace v České republice by bylo zapotřebí vyšší invence ze strany produkčních společností a existence několika dalších technických úprav. Vzhledem k různým skupinám uživatelů skrytých titulků nebo tlumočení do znakového jazyka by měla v ideálním případě existovat možnost volit si, při zhlédnutí filmu, individuálně takovou formu úpravy, která je divákovi nejbližší a která mu nejvíce pomůže. Tedy interaktivní variabilita uživatelského nastavení. Jednotliví uživatelé by měli zájem, kdyby si mohli vybírat ve skrytých titulcích z různého typu písma, u kterého by mohli měnit i jeho velikost.⁶⁴ Kvůli nejednotným názorům na barevné rozlišování postav v titulcích, by bylo vhodné, kdyby byla zajištěna funkce zapnutí či vypnutí barevnosti skrytých titulků a podobným problémem je i možnost zapnutí či vypnutí oznamování zvuků. Titulky také často zabírají nějakou podstatnou část v obraze, bylo by vhodné mít možnost je umístit na jakékoliv místo na obrazovce podle přání diváka. Lidé, kteří zase preferují znakový jazyk, by měli

---

⁶⁴ V současné době si jde zvolit na televizním ovladači optimální velikost písma, avšak tuto možnost neposkytují všechny typy televize.

mít možnost zapnout si simultánní překlad – obrázek tlumočnicka znakového jazyka.

Tento výčet možných technických úprav není konečný.a je otázkou do budoucna, jak se bude vyvíjet dál ke spokojenosti širokého spektra diváků.

ABSTRAKT

Možnost některé z uvedených úprav filmového obrazu je důležitá a v dnešní době, kdy je často prosazována myšlenka integrace a zpřístupnění informací pro široké spektrum osob, ji osobně považuji i za nezbytnou. Bakalářskou práci jsem koncipovala od teoretických poznatků k praktickému uplatnění, kdy jsem se snažila probrané téma pro větší srozumitelnost názorně předvést pomocí názorných příkladů. Vzhledem k nízkému počtu odborných publikací věnujících se tomuto tématu, zvolila jsem možnost čerpat z webových stránek, rozhovorů a filmů, které jsou opatřeny některou z úprav.

Současná situace úprav filmového obrazu pomocí skrytých titulků nebo tlumočení do znakového jazyka v Čechách není relativně tak špatná, ale určitě by šlo a je zapotřebí ji stále zlepšovat. Legislativní opatření v současnosti zajišťuje povinnost úpravy filmového obrazu pro osoby se sluchovým postižením, neřeší se však, jaká je jeho kvalita.

Podnětem k dalšímu zlepšení této situace v České republice by bylo zapotřebí vyšší invence ze strany produkčních společností a existence několika dalších technických úprav. Vzhledem k různým skupinám uživatelů skrytých titulků nebo tlumočení do znakového jazyka by měla v ideálním případě existovat možnost volit si při zhlédnutí filmu individuálně takovou formu úpravy, která je divákovi nejbližší a která mu nejvíce pomůže. Tedy interaktivní variabilita uživatelského nastavení.

RESUMÉ

Bachelor thesis deals with problems of modification of film image for persons with auditory handicap. Possibility of modification of film image is important and today, when is often promoted idea of integration and disclosure of informations for wide spectrum of persons, I personally consider this possibility as necessary. I conceived my bachelor thesis from theoretical evidence to practical exercise when I tried to demonstrate discussed theme for greater intelligibility through the use of synoptical examples. With regard to low number of specialized publications that are focused on this theme, I chose possibility of draw from web pages, interviews and films that are equipped with some of these modifications.

Present situation of modifications of film image by the help of hidden subtitles or interpretation into sign language in Czech republic isn't relatively on bad level, but certainly is possible and necessary always improve the today situation. Legislative procuracy today provides incumbency of modification of film image for persons with auditory handicap, but unfortunately object of interest of this procuracy isn't quality of process of this modification.

In the framework of instigation to another improvement of this situation in Czech republic would be higher invention from part of the production companies and existence of few another technical modifications. With respect to various groups of users of hidden subtitles or interpretation into sign language should exist in ideal case possibility during the viewing of film to choose individually such form of modification that is closest for viewer and that mostly will help to him. Consequently interactive variability of user's configuration.

DAS RESÜMEE

Die Möglichkeit, einige der diese Anpassungen des Films, die ein Bild ist wichtig und in der heutigen Zeit, wenn es oft ist förderte die Idee der Integration und Zugänglichkeit von Informationen für eine Vielzahl von Menschen, persönlich halte ich nach Bedarf. Bachelor Arbeit, die ich Bau wurde vom theoretischen Wissen zur praktischen Anwendung, wenn ich zu diskutierten Konzepte Thema aus Gründen der Übersichtlichkeit erprobt deutlich veranschaulichen die Verwendung der Beispiele. Aufgrund der geringen Anzahl von professionellen Publikationen mit diesem Thema entschied ich mich zum Zeichnen von Webseiten, Vorträge und Filme, die von einem der Bearbeitungen begleitet werden.

Die derzeitige Situation der Bearbeitung des Films ein Bild mit Beschriftung oder Auslegung auf den Charakter der Sprache in der Tschechischen Republik ist relativ schlecht, aber ich bin sicher, es war und es ist erforderlich, um zu verbessern. Die legislativen Maßnahmen bietet zurzeit für die Verpflichtung der Bearbeitung des Bildes Film für behinderte Menschen hören, jedoch nicht beheben lässt, was ist seine Qualität. Ein Anreiz zur weiteren Verbesserung dieser Situation in der Tschechischen Republik würde mehr Einfallsreichtum von Produktionsfirmen und die Existenz von einigen anderen technischen Anpassungen erfordern. Aufgrund der unterschiedlichen Benutzergruppen Beschriftung oder Interpretation Language sollte im Idealfall Stimmen Sie bei der Betrachtung des Films auf individueller Basis in ein Format, das dem Betrachter am nächsten liegt, und es hilft am meisten. Daher interaktive Variabilität Benutzereinstellungen.

POUŽITÁ LITERATURA

- FORMAN, Zdeněk. *Výrazové prostředky filmu a televize*. PRAHA: SPN, 1983, 54 s.
- HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. PRAHA: FRPSP, 1997, 217 s. 395 s. ISBN 80-7216-096-6.
- KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komunikace sluchově postižených*. PRAHA: Karolinum, 2002, 303 s. ISBN 80-246-0329-2.
- KRAHULCOVÁ – ŽATKOVÁ, Beáta. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. PRAHA: Univerzita Karlova, 1996, 218 s. ISBN 80-7184-239-7.
- KRONUSOVÁ, Martina. *Možnosti poskytování tlumočnických služeb pro neslyšící*. PRAHA: ČKTZJ, 2008, 112 s. ISBN 978-80-87218-12-9.
- LANGER, Jiří.; SOURALOVÁ, Eva. *Surdopedie – Andragogika*. OLOMOUC: UP, 2006, 56 s.
- MARŠÁLKOVÁ, Jindra. *Možnosti a míra využití televizního vysílání u osob se sluchovým postižením*. Bakalářská práce, Fakulta pedagogická. Brno: Masarykova univerzita, 2010. Vedoucí bakalářské práce Lenka Hricová.
- PAVLÍČKOVÁ, BARBORA. *Komunikace s neslyšícími diváky v televizní praxi se zaměřením na skryté titulky ve zpravodajství*. Diplomová práce. Fakulta sociálních studií. Brno: Masarykova univerzita, 2010. Vedoucí diplomové práce Jiřina Salaquardová.
- POŠTA, Miroslav. *Titulkujeme profesionálně*. PRAHA: Apostrof, 2011, 155 s. ISBN 978-80-904887-9-3.
- SCHELLMANN, Bernhard. a kol. *Média – základní pojmy – návrhy – výroba*. PRAHA: Europa-Sobotáles, 2004, 484 s. ISBN 80-86706-06-0.
- SKÁKALOVÁ, Tereza. *Uvedení do problematiky sluchového postižení*. HRADEC KRÁLOVÉ: Gaudeamus, 2011, 95 s. ISBN 978-80-7435-098-6.
- STRNADOVÁ, Věra.; KOPLÍK, Raimund. *Problematika tvorby skrytých titulků k předtočeným pořadům*. ČKTZJ, 2008, 230 s. ISBN 978-80-87218-21-1.
- ŠTROBLOVÁ, Soňa. *Film a televize jako audiovizuální zprostředkování světa, Filmová a televizní dramaturgie a programová skladba*. PRAHA: Univerzita J.A.Komenského, 2009, 164 s. ISBN 978-80-86723-73-0.

TORÁČOVÁ, Veronika. *Tlumočení pro neslyšící a související legislativa*. PRAHA: ČKTZJ, 2008, 160 s. ISBN 978-80-87218-31-0.

PRAMENY

KŘEŠŤANOVÁ, Lucie. Kdopak by se vlka bál? *Gong: měsíčník pro občany a mládež s vadami sluchu*, 2009, roč. 38, č. 5-6, s. 20. ISSN 0323-0732.

TOMEK, Lukáš. Titulkař není písařka. *Gong: měsíčník pro občany a mládež s vadami sluchu*, 2009, roč. 38, č. 5-6, s. 29. ISSN 0323-0732.

STRNADOVÁ, Věra. Rozhovor s překladatelkou Dagmar Čáповou. *Gong: měsíčník pro občany a mládež s vadami sluchu*, 2004, roč. 33, č. 7-8, s. 22. ISSN 0323-0732.

ARICHTEV, Biser. *TV seriál Vyprávěj*, 2009, Česká republika

KOUTNÁ, Libuše. *Princezna na klíček*, 1987, Československo

KOZÁK, Zdeněk ml. *Český Honza*, 2007, Česká republika

REŇÁKOVÁ-KRÁLOVÁ, Drahomíra. *Čarodějky z předměstí*, 1990, Československo

KREJČÍK, Jiří. *Ves v pohraničí*, 1948, Československo

LIPSKÝ, Oldřich. *Zabil jsem Einsteina, pánové*, 1969, Československo

SVITÁK, Jan. *Přednosta stanice*, 1941, Československo

KLEIN, Dušan. *Jak svět přichází o básníky*, 1982, Československo

POLÁK, Jindřich. *Zítř ráno vstanu a opařím se čajem*, 1977, Československo

VÁVRA, Otakar. *Nezbedný bakalář*, 1946, Československo

WEBOVÉ ZDROJE

Česká unie neslyšících. 2009. [online]. [cit. 2011-2-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.praha.cun.cz/>>.

Zákon č. 155/1998 Sb. o znakové řeči [online]. [cit. 2012-1-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb98155&cd=76&typ=r>>.

JEANIE. Diskuze [online]. pub. 23. srpna 2010 [cit. 2012-2-3]. Dostupné z WWW:

<<http://www.kochlear.unas.cz/forum/index.php?action=vthread&forum=3&topic=1202>>.

Komise pro skryté titulky. [online]. pub. 2008, posl. revize 2.7.2011 [cit. 2012-3-3]. Dostupné z WWW: <<http://www.asnep.cz/KST.html>>.

HEJLOVÁ, Lenka. 2009. *České filmy mají titulky*. Ruce [online]. [cit. 2012-3-2]. Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/689-ceske-filmy-maji-titulky>>.

BROŽÍK, Josef. 2007. Rozhovor. [online]. [cit. 2012-4-4]. Dostupné z WWW: <<http://www.kochlear.cz/rozhovory/brozik/>>.

MARTIN. Diskuze. [online]. pub. 4. dubna 2009, [cit. 2012-3-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.kochlear.unas.cz/forum/index.php?action=vthread&forum=3&topic=979&page=1>>.

MELLY. Diskuze. [online]. pub. 23. června 2007. [cit. 2011-11-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.kochlear.unas.cz/forum/index.php?action=vthread&forum=3&topic=353&page=2>>.

Projekt -Jdeme spolu do kina. Ruce.cz. [online]. pub. 28. dubna 2006, [cit. 2012-4-4]. Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/aktuality/55>>.

SALZMAN, Vladimír. *Současný stav a záměry České televize pro další zpřístupňování veřejnoprávního vysílání sluchově postiženým divákům*. 2012. Helpnet.cz [online]. [cit. 2012-4-2]. Dostupné z WWW: <<http://www.helpnet.cz/inspo/inspo-2010/textove-prezentace/35191-3>>.

ČERVINKOVÁ-HOUŠKOVÁ, Kateřina. 2004. *Sluchově postižení x Neslyšící*. [online]. [cit. 2011-11-17]. Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/1/2>>.

Centrum kochleárních implantací u dětí [online]. [cit. 2012-2-20]. Dostupné z

WWW: <<http://www.ckid.cz/kochimp.asp>>.

KRATOCHVÍL, Ladislav. 2011. *Česká televize dělá z neslyšících negramoty*.

Blog.iDNES. [online]. [cit. 2012-1-5]. Dostupné z WWW:

<<http://ladislavkratochvil.blog.idnes.cz/c/189523/Ceska-televize-dela-z-neslysicich-negramoty.html>>.

ELLIS. Diskuze. [online]. pub. 2. října 2007, [cit. 2012-1-5]. Dostupné z WWW:

<<http://www.kochlear.unas.cz/forum/index.phpaction=vthread&forum=3&topic=353&page=2>>.

Portlingua. 2011. [online]. [cit. 2011-16-12]. <<http://www.portlingua.cz/>>.

KRATOCHVÍL, Ladislav. Diskuze. [online]. pub. 19. list. 2011 [cit. 2012-1-5].

Dostupné z WWW:

<<http://www.kochlear.nazory.cz/forum/index.phpaction=vthread&forum=1&topic=1358>>.

Televizní klub neslyšících. [online]. pub. 2011, [cit. 2012-3-28]. Dostupné z

WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/211562221800001/obsah/147794-cesty-tlumoceni-emilie-mrzlikove/>>.

Joj rozšíří skryté titulky, má jich méně než české televize. 2002. DigiZone.cz

[online]. [cit. 2012-3-3]. Dostupné z WWW: <<http://www.digizone.cz/clanky/joj-rozsiri-skryte-titulky-ma-jich-mene-nez/>>.

ANOTACE

Autor: Kateřina Hubková

Katedra: Katedra divadelních, filmových a mediálních studií

Fakulta: Filozofická

Název bakalářské práce: Úprava filmového obrazu pro osoby se sluchovým postižením

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Petr Bilík, Ph.D.

Počet znaků: 131280

Klíčová slova: osoba se sluchovým postižením, úprava filmového obrazu, skryté titulky, tlumočení do znakového jazyka

Cílem bakalářské práce je popsat specifika a možnosti úpravy filmového obrazu v české kinematografii pro osoby se sluchovým postižením. V práci je vymezena skupina osob, pro které je tato úprava nezbytná. Dále zde jsou uvedeny organizace a jejich projekty, které se těmito úpravami zabývají a nechybí ani srovnání situace v Čechách se zahraničím.

ANNOTATION

Author: Kateřina Hubková

Department: Department of theatre, cinema and multimedial studies

Faculty: Faculty of Arts

Title of bachelor thesis: Modification of film image for persons with auditory handicap

Tutor of bachelor thesis: Mgr. Petr Bilík, Ph.D.

Number of marks: 131280

Keywords: person with auditory handicap, modification of film image, hidden subtitles, interpretation into sign language

Object of bachelor thesis is describe of specificities and possibilities of modification of film image in Czech cinema for persons with auditory handicap. In thesis there is allotted group of persons for whom is this modification necessary. There are presented also organizations and their projects which are concerned with these modifications and comparsion of situation in Czech republic with abroad.